JORGE LUIS

BORGES

Yaratan

ÇEVİRENLER

Peral Bayaz Charum, Ayşe Nihal Akbulut

JAMES WOODALL'UN ÖNSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

JORGE LUIS BORGES • **Yaratan**

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2011-2012 (2 baskı)
© 2011 İletişim Yayıncılık A. Ş.

El hacedor (1960)
© 1995 María Kodama
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.
© Önsöz: 2013, James Woodall, new introduction
The Man in the Mirror of the Book. A Life of Jorge Luis Borges
Önsözün hakları Aitken Alexander Associates'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1583 • İletişim Klasikleri 68
ISBN-13: 978-975-05-1425-8
© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2014, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Belce Öztuna, Emrah Serdan
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Hieronymus Bosch, "John The Baptist" (Madrid)
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Çiğdem Hüner
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE LUIS BORGES

Yaratan

El hacedor

ÇEVİRENLER

Peral Bayaz Charum - Ayşe Nihal Akbulut

JAMES WOODALL'UN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

JORGE FRANCISCO ISIDORO LUIS BORGES 24 Ağustos 1899'da bütün malvarlığını kaybetmiş, İngiliz asıllı bir ailenin ilk çocuğu olarak Buenos Aires'te doğdu. Babasının edebiyata olan düşkünlüğü, Borges'in çocukluğundan itibaren edebiyata yönelmesine sebep oldu. Küçük yaşta İngilizceyi öğrendi. 1914'te babasının göz ameliyatı sebebiyle ailesiyle yurtdışına çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, savaş yıllarını yurtdışında geçirmek zorunda kaldı. Cenevre'de Calvin Koleji'ne devam eden Borges burada Almanca, Fransızca ve Latince öğrendi. Bu dönemde sembolizmden etkilendi. 1921'de Buenos Aires'e geri dönen Borges iki yıl sonra ilk kitabını yayımladı. 1931'den itibaren Arjantin'in en önemli edebiyat dergisi *Sur*'da düzenli olarak yazmaya başladı. Babasının ölümünden sonra 1937'de geçimini sağlayabilmek için bir halk kütüphanesinde çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki Juan Perón'a muhalif duruşu sebebiyle kütüphanedeki işinden uzaklaştırıldı. 1946-1955 yılları arasında para kazanmak için ders vermeye ve yazmaya ağırlık verdi. Düzyazıyla şiiri birleştiren kendine özgü yazım tarzında çok sayıda eser verdi. Juan Peron devrildiğinde Buenos Aires Kütüphanesi'ne müdür oldu. Borges, 1955'te aileden gelen kalıtsal rahatsızlığından dolayı görme yetisini tümüyle kaybetti. Yapıtlarının yazımını annesi, sekreterleri ve arkadaşları devraldığı için uzun metinlerden ziyade kısa öykü ve şiire yöneldi. 1961'de Samuel Beckett'le paylaştığı Formentor Edebiyat Ödülü, Avrupa'da ün kazanmasını sağladı. Şiir, kısa öykü ve denemelerden oluşan eserleri dünya çapında yayımlandı. Borges fantastik öğeleri ağır basan kendine özgü tarzıyla, 20. yüzyılın önemli edebiyatçılarını etkiledi. 14 Haziran 1986'da hayatını kaybetti. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan kitapları: *Ficciones* (1998), *Alef* (1998), *Brodie Raporu* (1999), *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1999), *Kum Kitabı* (1999), *Yedi Gece* (1999), *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği* (1999), *Sonsuz Gül* (2002), *Evaristo Carriego* (2002), *Öteki Soruşturmalar* (2005), *Şifre* (2009), *Yaratan* (2011), *Atlas* (2012).

Editörün Notu:

Kitapta yer alan düzyazıların ve "Müze" bölümündeki şiirlerin çevirisi Peral Bayaz Charum'a, diğer şiirlerin çevirisi Ayşe Nihal Akbulut'a aittir.

İÇİNDEKİLER

KRONOLOJİ 9

ÖNSÖZ / JAMES WOODALL 31

LEOPOLDO LUGONES'E 45
YARATAN 47
DREAMTIGERS 50
DİYALOG ÜZERİNE BİR DİYALOG 51
TIRNAKLAR 52
ÖRTÜLÜ AYNALAR 53
ARGUMENTUM ORNITHOLOGICUM 55
TUTSAK 56
GÖSTERMELİK 58
DELIA ELENA SAN MARCO 60
ÖLÜLER DİYALOĞU 62
SAHNE 65
BİR SORUN 66
SARI BİR GÜL 68
TANIK 70
MARTİN FIERRO 72
DEĞİŞİMLER 74

CERVANTES VE QUIJOTE BENZETMESİ ... 76
CENNET, XXXI, 108 ... 78
SARAY BENZETMESİ ... 80
EVERYTHING AND NOTHING ... 82
RAGNARÖK ... 85
CEHENNEM, I, 32 ... 87
BORGES VE BEN ... 89
ARMAĞANLAR ŞİİRİ ... 91
KUM SAATİ ... 93
SATRANÇ ... 96
AYNALAR ... 98
ELVIRA DE ALVEAR ... 101
SUSANA SOCA ... 103
AY ... 104
YAĞMUR ... 109
CROMWELL'İN ORDULARINDAN BİR KOMUTAN TASARIMINA YAZILMIŞTIR ... 110
YAŞLI BİR OZANA ... 111
ÖTEKİ KAPLAN ... 112
BLIND PEW ... 114
BİN SEKİZ YÜZ DOKSANLARDAN BİR GÖRÜNTÜYE GÖNDERME ... 115
ALBAY FRANCISCO BORGES'İN ÖLÜMÜNE İLİŞKİN (1833-74) ... 116
A. R.'NİN ANISINA ... 117
BORGESLER ... 120
LUIS DE CAMOENS'E ... 121
BİN DOKUZ YÜZ YİRMİLER ... 122
1960'TAN BİR ÖVGÜ ... 123
ARİOSTO VE ARAPLAR ... 125
ANGLOSAKSON DİLBİLGİSİ ÇALIŞMALARINA BAŞLARKEN ... 130
LUKA XXIII ... 132
ADROGUÉ ... 134
ŞİİR SANATI ... 137

MÜZE *139*
BİLİMDE KESİNLİK ÜZERİNE *141*
DÖRTLÜ *142*
SINIRLAR *143*
ŞAIR ÜNÜNÜ İLAN EDIYOR *144*
CÖMERT DÜŞMAN *145*
HERAKLİTUS'UN PİŞMANLIĞI *146*
J. F. K. ANISINA *147*
SONDEYİŞ *148*

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1896		– İstanbul'da Ermeni milliyetçiler Osmanlı Bankası'na saldırdı. Yetkililer şiddetle karşılık verdi ve üç bin Ermeni öldürüldü. – H. G. Wells, *Dr. Moreau'nun Adası*.
1897		– Macaristan'da Yahudi gazeteci Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı Anti-semitizm'den rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı. – Bram Stoker, *Dracula*; H. G. Wells, *Görünmez Adam*; Joseph Conrad, *Narcissus'un Zencisi*. – Paul Gauguin, *Nereden Geliyoruz? Neyiz? Nereye Gidiyoruz?*; Henri Rousseau, *Uyuyan Çingene*. Monet hayatının sonuna kadar devam ettireceği *Nilüferler* serisini resmetmeye başladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1898		– İspanya-Amerika Savaşı. Kûba, bağımsızlığım ilan etti; Birleşik Devletler Porto Riko, Guam ve Filipinler'i ele geçirdi. – Romancı Emile Zola, Genelkurmay Başkanı ve yüksek rütbeli subayları Dreyfus Olayı'ndaki yaklaşımından ötürü kınayan "J'Accuse...!" ("Suçluyorum...!") başlıklı yazısını kaleme aldı. İftirayla suçlanan Zola, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. – Henry James, *Yürek Burgusu*; H. G. Wells, *Dünyalar Savaşı*.
1899	Jorge Luis Borges 24 Ağustos'ta Buenos Aires, Arjantin'de dünyaya geldi. Babası Jorge Guillermo Borges Haslam bir albayın oğluydu ve eğitimli bir aileden geliyordu. Annesi Leonor Acevedo Suárez, *criollo* kökenli bir Uruguaylı ailenin kızıydı.	
1899-1914	Borges on bir yaşına kadar evde eğitim almış, babaannesi İngiliz olduğundan evde sürekli konuşulan dili öğrenmiş, on iki yaşında Shakespeare'i İngilizce okuyabilecek seviyeye gelmiştir.	
1900		– İtalya'da Kral I. Umberto suikaste uğradı. Max Planck, Kuantum Teorisi'ni geliştirdi. Sigmung Freud, *Düşlerin Yorumu*'nu yazdı. – Frank Baum, *Oz Büyücüsü*; Joseph Conrad, *Lord Jim*.
1901		– Birleşik Devletler Başkanı William McKinley suikaste uğradı, Theodore Roosevelt başkan oldu. Kraliçe Victoria hayatını kaybetti. – Thomas Mann, *Buddenbrooklar*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1902		– II. Boer Savaşı sona erdi. – Joseph Conrad, *Karanlığın Yüreği*; Arthur Conan Doyle, *Baskerville Tazısı*.
1903		– Birleşik Devletler, Panama'nın Kolombiya'dan bağımsızlığını ilan etmesini sağladı. Wright Kardeşler, tek kanatlı ve buhar motorlu havadan ağır uçan ilk pervaneli uçuşu gerçekleştirdi. – Jack London, *Uçurum Insanları*.
1904		– New York metrosu hizmete girdi. İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması imzalandı. – Joseph Conrad, *Nostromo*.
1905		*"Kanlı Pazar"*: Rusya'da ayaklanmalar Kışlık Saray'a ulaştı; isyanlar şiddetle bastırıldı, iki yüz ila bin arasında devrimci öldürüldü. Albert Einstein, izafiyet teorisini geliştirdi. Aralarında Henri Matisse'in de bulunduğu Fovist sanatçılar, Paris'te Salon d'Automne'da ilk kez sergi düzenlediler.
1906		– Roosevelt'in başarısız imla devrimi gerçekleşti. Büyük San Francisco depremi oldu, sonrasında yangınlar dört gün boyunca sürdü. Finlandiya, kadınlara oy hakkı tanıyan ilk ülke oldu. – Upton Sinclair, *Chicago Mezbahaları*.
1907		– İlk elektrikli çamaşır makinesi icat edildi. Pablo Picasso, kübizmi başlattı. – Joseph Conrad, *Gizli Ajan*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1908		– Osmanlı'da İkinci Meşrutiyet ilan edildi. İtalya'da meydana gelen depremde 150.000 kişi öldü. Ford, Model T otomobili piyasaya sürdü. *Tunguska olayı*: Sibirya'da nedeni belirsiz, büyük bir patlama meydana geldi. – E. M. Forster, *Manzaralı Bir Oda*; Kenneth Grahame, *Söğütlükte Rüzgâr*.
1909		– Robert Peary, Kuzey Kutbu'na ulaşan ilk insan oldu. Japonya'da Prens İto suikaste uğradı. Plastik keşfedildi. – Jack London, *Martin Eden*.
1910		– Halley kuyrukluyıldızı dünyadan geçti. Tango müziği popüler oldu. – E. M. Forster, *Howards End*; Gaston Leroux, *Operadaki Hayalet*.
1911		– *Mona Lisa* tablosu çalındı. Çin'de devrim oldu. Antik İnka kenti Machu Picchu keşfedildi. – Edith Wharton, *Ethan Frome*; Max Beerbohm, *Zuleika Dobson*.
1912		– Arjantin'de Sáenz Pena Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle tüm erkeklere gizli ve evrensel seçmenlik hakkı getirildi; bu gelişmeler '80 Kuşağı oligarşisinin sonunu hazırladı. – Titanic *faciası*: Batmaz denilen gemi, 14 Nisan günü buzdağına çarptı, 1500'ün üzerinde insanın ölümüne neden oldu. – Thomas Mann, *Venedik'te Ölüm*; Lev Tolstoy, *Hacı Murat*.
1913		– Henry Ford, yürüyen bant tekniğini kullanan ilk fabrikayı açtı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1913		– D. H. Lawrence, *Oğullar ve Sevgililer*; Marcel Proust, *Swann'ların Tarafı*.
1914	Borges ailesi Avrupa ziyaretleri sırasında I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Cenevre'ye yerleşti. Borges ortaöğretimini burada tamamladı, Fransızca ve Almanca öğrendi.	– Arşidük Franz Ferdinand'ın, Saraybosna'da suikaste uğramasıyla I. Dünya Savaşı başladı. Charlie Chaplin, ilk kez Şarlo karakteriyle beyazperdede boy gösterdi. – James Joyce, *Dublinliler*.
1915		– Ermeni Kırımı. Britanyalı yolcu gemisi RMS *Lusitania*, Almanya tarafından batırıldı, gemide bulunan 1198 kişi hayatını kaybetti. Çanakkale Savaşı. – Franz Kafka, *Dönüşüm*.
1916		– Arjantin'de Radikal Parti'den Hipolito Yrigoyen başkan seçildi. Enflasyonla mücadele için asgari ücret uygulamasını başlattı. – I. Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'nde Somme ve Verdun Muharebeleri yapıldı. İrlanda'da isyancılar Paskalya Ayaklanması'nı başlattı. – James Joyce, *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*;
1917		*Rusya'da Bolşevik Devrimi*: Lenin önderliğindeki Bolşevikler, Petrograd'daki Kışlık Saray'ı ele geçirdiler. Mata Hari casus olduğu suçlamasıyla idam edildi.
1918		Arjantin'de öğrenciler, üniversitelerde reform talebiyle gösteriler yaptı. Devrilen Rus Çarı II. Nikola ve Romanov ailesi Bolşeviklerce öldürüldü. İspanyol Nezlesi Salgını tüm dünyaya yayıldı. Bugün bu salgında 100 milyon kişinin öldüğü tahmin edilmektedir.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1919	Savaşın sona ermesinden sonra İspanya'ya gitti ve *Ultraísmo* adlı edebi harekete katıldı. İlk şiiri *Grecia* dergisinde yayımlandı.	– İtilaf Devletleri ve Almanya arasında imzalanan Versay Barış Antlaşması'yla I. Dünya Savaşı resmen sona erdi. – Sherwood Anderson, *Winesburg, Ohio*.
1920		– Birleşik Devletler'de Volstead Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle alkol yasağı başladı. Kadınlara Birleşik Devletler'de oy hakkı tanındı. İlk ticari radyo yayını yapıldı. – D. H. Lawrence, *Aşık Kadınlar*; Edith Wharton, *Masumiyet Çağı*.
1921	Ailesiyle birlikte Arjantin'e döndü ve Arjantinli dostlarıyla kendi ultraistler grubunu kurdu. Yayımladıkları *Prisma* dergisinin dağıtımını, Buenos Aires'in duvarlarına yapıştırarak yapıyorlardı.	Almanya'da enflasyon rekor seviyelere ulaştı. Yalan makinesi icat edildi.
1922		– Mussolini, Roma'ya girdi. Michael Collins, İrlanda İç Savaşı sırasında öldürüldü. Firavun Tutankamon'un mezarı keşfedildi. – James Joyce, *Ulysses*; Virginia Woolf, *Jacob'ın Odası*; T. S. Eliot, *The Waste Land*.
1923	Filozof Macedonio Fernández ile tanıştı ve arkadaş oldu. İlk şiir kitabı *Fervor de Buenos Aires*'i yayımladı.	Hitler, başarısız darbe girişiminin ertesinde hapse atıldı. Çarliston dansı moda oldu. Sesli filmler gösterime girdi.
1924		– *"Yüzyılın Davası"*: İki zengin ve parlak Chicago'lu genç olan Nathan Leopold ve Richard Loeb, sıkılmalarını sebep göstererek 14 yaşındaki Bobby Franks'i kaçırdılar ve öldürdüler. V. İ. Lenin öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1924		– Thomas Mann, *Büyülü Dağ*; E. M. Forster, *Hindistan'a Bir Geçit*; Franz Kafka, *Dava*.
1925	İkinci şiir kitabı *Luna de Enfrente* yayımlandı.	– Hitler, *Kavgam*'ı yayımladı. – F. Scott Fitzgerald, *Muhteşem Gatsby*; Virginia Woolf, *Mrs Dalloway*; Franz Kafka, *Dava*.
1926		– Mussolini'ye ilk suikast girişimi. Sihirbaz Houdini yediği yumruk sonucu hayatını kaybetti. – Ernest Hemingway, *Güneş de Doğar*; William Faulkner, *Aşk ve Ölüm*; Vladimir Nabokov, *Mary*.
1927		– Cordoba'da *Fabrica Militar de Aviones* uçak imalat fabrikası kuruldu. BBC kuruldu. Charles Lindbergh, Atlantik Okyanusu'nu bir uçtan bir uca tek başına uçtu. Amerika'da İtalyan göçmenlere duyulan nefret; cinayet ve gasp olaylarıyla suçlanan Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti'nin idamına sebep oldu. – Virginia Woolf, *Deniz Feneri*.
1928		– Yrigoyen tekrar başkan seçildi. Penisilin keşfedildi. İlk Mickey Mouse filmi gösterildi. – Evelyn Waugh, *Gerileme ve Çöküş*; Virginia Woolf, *Orlando*.
1929	Üçüncü şiir kitabı *Cuaderno San Martín* yayımlandı. Denemelerini derlediği kitabıyla belediyeden 3.000 pesoluk bir ödül kazandı.	– "Kara Perşembe" günü New York Borsası dibe vurdu ve tüm dünyayı etkileyecek tarihin en büyük ve en uzun soluklu ekonomik krizi Büyük Buhran başladı. Akademi Ödülleri ilk kez düzenlendi. – William Faulkner, *Ses ve Öfke*; Ernest Hemingway, *Silahlara Veda*; Erich Maria Remarque, *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1930	*Evaristo Carriego* yayımlandı.	– General Uriburu önderliğinde tüm Arjantin Silahlı Kuvvetleri darbe yaparak Yrigoyen'i görevinden indirdi ve Arjantinlilerin deyişiyle "Alçak On Yıl" başladı. Pluton keşfedildi. Nazi partisi, Almanya'da mecliste çoğunluğu elde etti. – William Faulkner, *Döşeğimde Ölürken*.
1931		– Seçimlerde hileyle General Agustín Justo başkanlığa geldi. 443 metrelik Empire State Binası tamamlandı; 1972 yılına kadar dünyanın en yüksek gökdeleniydi. – Virginia Woolf, *Dalgalar*.
1932	Kaybolmamış ilk deneme derlemesi olan *Discusión* yayımlandı.	– Arjantin'de tekrar sivil yönetime geçildi. Amelia Earhart, Atlantik Okyanusu'nu geçen ilk kadın pilot oldu. Bilimadamları bu yıl atomu parçaladı. – Aldous Huxley, *Cesur Yeni Dünya*; Vladimir Nabokov, *Karanlıkta Kahkaha*.
1933		İlk Nazi toplama kampı inşa edildi. Adolf Hitler, Almanya'da şansölye oldu.
1933-34	*Alçaklığın Evrensel Tarihi*'ni yayımladı.	
1934		– *Dust Bowl*: Kuzey Amerika'da şiddetli toz fırtınaları, ekinlere büyük zarar verdi ve toplu göçlere sebep oldu. Sovyetler Birliği'nde "Terör" dönemi. Soyguncu âşıklar Bonnie ve Clyde, polis tarafından öldürüldü. – Mihail Şolohov, *Ve Durgun Akardı Don*; Evelyn Waugh, *Bir Avuç Toz*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1935		Almanya, Yahudi karşıtı Nüremberg Kanunları'nı yürürlüğe koydu. John Maynard Keynes, ekonomi teorisini geliştirdi.
1936	Deneme derlemesi *Sonsuzluğun Tarihi* yayımlandı.	– Berlin'de Nazi Olimpiyatları düzenlendi. İspanyol İç Savaşı başladı. Kral VIII. Edward, tahttan çekilmeye karar verdi ve krallığı kardeşine bıraktı. – William Faulkner, *Absalom, Absalom!*
1937	İşçi mahallesi Miguel Cane'de bulunan Buenos Aires Belediye Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı. Dokuz yıl bu işe devam etti.	– *Hindenburg Faciası*: Almanya bandıralı *Hindenburg* zeplininde New Jersey'ye iniş sırasında yangın çıktı. Yolcu ve mürettebattan 36 kişi hayatını kaybetti. Amelia Earhart'ın uçağı, Pasifik Okyanusu'nda kayboldu. Japonya, Çin'i işgal etti. – Virginia Woolf, *Yıllar*.
1938	Babası Jorge Guillermo öldü. Noel arifesinde, Borges kafasından ağır bir sakatlık geçirdi; tedavisi sırasında kan zehirlenmesinden ölmekten son anda kurtuldu.	– Üçüncü Reich, Avusturya'yı ele geçirdi. *Kristal Gece*: Alman diplomat Ernst vom Rath'ın Paris'te suikaste uğramasının ardından Joseph Goebbels'in Yahudilere karşı ayaklandırdığı halk, evlerine, işyerlerine ve ibadethanelerine saldırdı. – Graham Greene, *Brighton Rock*; Vladimir Nabokov, *Infaza Çağrı*; Jean-Paul Sartre, *Bulantı*.
1939	Bir ay boyunca kan zehirlenmesiyle mücadele etti. İlk Borgesvari hikâye olarak kabul edilen "*Don Kişot*'un Yazarı Pierre Menard" öyküsünü mayıs ayında yayımladı.	– Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle II. Dünya Savaşı patlak verdi. Arjantin, tarafsızlığını ilan etti. – James Joyce, *Finnegans Wake*; Christopher Isherwood, *Hoşçakal Berlin*; Raymond Chandler, *Büyük Uyku*; John Fante, *Toza Sor*.
1940		– Almanya Hollanda, Belçika ve Fransa'yı işgal etti. İngiltere'de Churchill başbakanlığa seçildi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1940		– Ernest Hemingway, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*; Arthur Koestler, *Gün Ortasında Karanlık*.
1941		– Yahudi Soykırımı başladı. Almanya Selanik'i işgal etti, Girit adasını uçaklarla bombaladı. Pearl Harbor'a yapılan saldırı sonrası ABD, II. Dünya Savaşı'na girdi. Hitler, Sovyetler Birliği'ne doğru ilerledi; Leningrad'ın işgali başladı. – Vladimir Nabokov, *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*; Bertolt Brecht, *Cesaret Ana*; Henri Bergson, James Joyce ve Virginia Woolf öldü. – Orson Welles'in başyapıtı *Yurttaş Kane* gösterime girdi.
1942	Öykü kitabı *Yolları Çatallanan Bahçe* yayımlandı. Adolfo Bioy Casares'le birlikte H. Bustos Domecq mahlasıyla *Don Isidro Parodi'ye Altı Bilmece* kitabını yayımladı.	– Arjantin, Pearl Harbor saldırısı sonrası Japonya ve Almanya'yla diplomatik ilişkilerini kesmeyi reddetti. Fizikçi Robert Oppenheimer başkanlığında Manhattan Projesi başladı. Stalingrad Muharebesi. – Robert Musil, *Niteliksiz Adam*.
1943		– Albay Juan Perón'un içinde bulunduğu milliyetçi kurmaylar "Ulusal Devrim" yaparak yönetimi ele geçirdiler, tarafsızlık politikasını sürdürdüler. Varşova Gettosu Ayaklanması başarısızlığa uğradı. Tahran Konferansı yapıldı. – Antoine de Saint-Exupéry, *Küçük Prens*; Bertolt Brecht, *Sezuan'ın İyi İnsanı*; Jean-Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1944	İkinci öykü kitabı *Artificios* yayımlandı; bu kitap *Yolları Çatallanan Bahçe*'ye eklendi ve *Ficciones* adıyla yayımlandı. Perón'un iktidara gelmesinden sonra kütüphanedeki görevinden ayrıldı; İngiliz ve Amerikan edebiyatı öğretmeye başladı.	– San Juan depremi kenti yerle bir etti, 10.000 kişinin ölümüne neden oldu. Normandiya Çıkarması. Baltık devletleri Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi. – Jean Anouilh, *Antigone*; Friedrich Hayek, *Kölelik Yolu*.
1945		– Arjantin, Japonya ve Almanya'yla diplomatik ilişkilerini sonlandırdı ve iki ülkeye savaş ilan etti; Birleşmiş Milletler'e kurucu üye olarak katıldı. Perön tutuklandı, daha sonra Descamisados ("Gömleksizler") adı verilen grubun protestoları sonrası serbest bırakıldı. Dresden bombalandı. Yalta Konferansı toplandı. Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası atıldı. II. Dünya Savaşı sona erdi. Franklin Delano Roosevelt, Adolf Hitler ve Benito Mussolini'nin ölümleri. Postdam Konferansı'yla Avrupa, Batı ve Sovyet bloklarına ayrıldı. – Amerikalı şair Ezra Pound, İtalya'da direnişçi örgütlerce tutuklandı ve serbest bırakıldı. ABD Silahlı Kuvvetleri'nce tutuklu bulunduğu kışlada, ünlü kantolarını yazdı. Pablo Neruda, Şili'de Komünist partiden senatör oldu. Aleksandr Soljenitsin Stalinist hükümeti eleştirdiği için sekiz yıl hapse mahkûm edildi. Hermann Broch, *Vergilius'un Ölümü*; Jean-Paul Sartre, *Akıl Çağı*; George Orwell, *Hayvan Çiftliği*; John Steinbeck, *Sardalya Sokağı*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1946		– Perón başkan seçildi. Halka maaşlarda artış ve sosyal güvenlik vaatlerinde bulundu. "Evita" ismiyle bilinen karısı Eva'yı işçi ilişkileri sorumlusu yaptı. Toprak reformu isteyen halk, Malón de la Paz'dan başkent Buenos Aires'e kadar yürüdü. İtalya cumhuriyet oldu. – W. H. Auden, ABD vatandaşı oldu. Christopher Isherwood, *Berlin Öyküleri*; Nikos Kazantzakis, *Zorba*; Boris Vian, *Mezarlarınıza Tüküreceğim*. Gertrude Stein ve H. G. Wells'in ölümü.
1947		– Arjantin'de kadınlara oy hakkı tanındı. Komünizmle savaş için Truman Doktrini uygulamaya kondu. CIA kuruldu. Ses duvarı aşıldı. – Albert Camus, *Veba*; Max Horkheimer ve Theodor Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği*.
1948		– İsrail devleti kuruldu. Berlin Ablukası başladı. Mohandas Gandhi suikaste uğradı. – Norman Mailer, *Çıplak ve Ölü*; Bertolt Brecht, *Kafkas Tebeşir Dairesi*.
1949	İkinci öykü derlemesi *Alef*'i yayımladı.	– Yeni anayasayla başkanın yetkileri artırıldı. Peróncuların çoğunluğunu oluşturduğu meclis, hükümet aleyhine konuşanlara hapis cezası getiren yasayı kabul etti. Rejim karşıtları hapsedildi, bağımsız gazeteler baskı altına alındı. NATO kuruldu; Berlin Ablukası sona erdi ve Almanya, Sovyet kontrolündeki Alman Demokratik Cumhuriyeti'yle NATO destekli Almanya Federal Cumhuriyeti olarak ikiye ayrıldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1949		– Brecht'in *Cesaret Ana* oyunu Doğu Berlin'de Deutsches Theater'da ilk defa sahnelendi. George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*; Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*; Simone de Beauvoir, *İkinci Cins*.
1950	*Sociedad Argentina de Ecritores* (Arjantin Yazarlar Birliği) başkanı seçildi.	– *Comisión Nacional de Energía Atómica* (*Ulusal Atom Enerjisi Komisyonu*) Juan Perón'un emriyle kuruldu. Kore Savaşı başladı. – George Orwell, Cesare Pavese ve George Bernard Shaw'ın ölümü.
1951		– Perón ezici bir çoğunlukla tekrar başkan seçildi. – Julio Cortázar, *Bestiario*; J. D. Salinger, *Çavdar Tarlasında Çocuklar*; Vladimir Nabokov, *Konuş, Hafıza: Tekrar Ele Alınmış Bir Otobiyografi*. Sinclair Lewis, Ludwig Wittgenstein ve André Gide'in ölümü.
1952	Ünlü deneme kitabı *Öteki Soruşturmalar* yayımlandı.	– Eva Perón kanserden ölünce; Perón'a destek azalmaya başladı. II. Elizabeth, Britanya kraliçesi oldu. Mısır'da devrim sonrası Kral I. Faruk devrildi, İngiliz işgali sona erdi. ABD, atom bombasından çok daha yıkıcı bir silah olan hidrojen bombasını geliştirdi. – Arthur Miller'ın *Cadı Kazanı* oyunu ilk kez Broadway'de sahnelendi. James Baldwin, *Git Onu Dağa Anlat*; J. D. Salinger, *Dokuz Öykü*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1953		– Josef Stalin'in ölümü. Muhammed Musaddık, darbe sonrası görevden uzaklaştırıldı. Kore Savaşı sona erdi. Albay John Hunt'ın liderlik ettiği Britanyalı dağcılar, Everest Tepesi'ne ilk ulaşan insanlar oldu. DNA keşfedildi. – Dublin'de "Bloomsday" ilk kez kutlandı; Aldous Huxley, *Algı Kapıları*. Colette öldü.
1954		– Sovyetler Birliği, nükleer enerjiyi kullanarak elektrik üretti. Cezayir'de savaş başladı. – Nabokov'un *Lolita* kitabı Paris'te yayımlandı. Yaşar Kemal, *İnce Memed*; Françoise Sagan, *Hoşgeldin Hüzün*; Samuel Beckett, *Godot'yu Beklerken*. Thomas Mann öldü.
1955	Perón'un devrilmesinden sonra Arjantin Ulusal Kütüphanesi müdürlüğüne getirildi. Bu dönemde ailesinde kalıtımsal bir hastalık olan görme kaybı, giderek körleşmesine neden oldu.	– Arjantin'de binlerce kişinin öldüğü iç savaş sonrası Silahlı Kuvvetler darbe yaptı. Peron görevinden istifa etti ve bir Paraguay gambotuna saklandı. Önce Paraguay'da, sonra İspanya'da sürgün hayatı yaşadı. Birleşik Devletler anayasası model alınarak yazılmış 1853 federal anayasasına dönüldü. Varşova Paktı imzalandı. – Ted Hughes'la Sylvia Plath evlendi. James Baldwin, *Giovanni'nin Odası*; Saul Bellow, *Günü Yaşa*; Allen Ginsberg, *Uluma*. Bertolt Brecht öldü.
1956	Buenos Aires Üniversitesi'nde İngiliz ve Amerikan Edebiyatı profesörlüğüne getirildi, bu görevi on iki yıl boyunca sürdürdü.	– Fransa'da Beşinci Cumhuriyet kuruldu. Stalinist hükümete karşı ayaklanan Budapeşte'yi Sovyet birlikleri işgal etti. Süveyş Kanalı'nı millileştiren Cemal Abdül Nasır, Süveyş Bunahmı'nı tetikledi. Brasilia inşa edildi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1956		– Jack Kerouac, *Yolda*; Vladimir Nabokov, *Pnin*; Boris Pasternak, *Doktor Jivago*; Ayn Rand, *Atlas Silkindi*.
1957		– Uzay Çağı'nı başlattığı kabul edilen Sputnik 1 yörüngeye gönderildi. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturan Roma Antlaşması imzalandı. – Harold Pinter'ın oyunu *Doğum Günü Partisi*, Londra'da bir hafta sahnede kaldı. Chinua Achebe, *Parçalanma*; Truman Capote, *Tiffany'de Kahvaltı*; Claude Lévi-Strauss, *Yapısal Antropoloji*.
1959		– Küba'da diktatör Fulgencio Batista'nın rejimine karşı ayaklanan Fidel Castro ve silah arkadaşları, yönetimi yılbaşında devraldı. Kıbrıs ve Singapur, bağımsızlığını ilan etti. – Philip Roth, *Hoşçakal Columbus*; Kurt Vonnegut, *Titan'ın Sirenleri*; Jean Anouilh, *Becket*; Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*; Karl R. Popper, *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*. – *"Müziğin Öldüğü Gün"*: Richie Valens, Buddy Holly ve Big Bopper'ın uçağı, Iowa yakınlarında düştü.
1960	El *hacedor* (*Yaratan*) yayımlandı.	– Afrika'da on yedi devlet bağımsızlığını ilan etti. Patrice Lumumba'nın suikaste uğramasıyla Kongo Krizi patlak verdi. Türkiye'de 27 Mayıs ihtilali oldu. Liverpool'da The Beatles ilk kez sahneye çıktı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1960		– Penguin Yayınevi, *Lady Chatterley'nin Âşığı* romanını basmaktan dava edildiği müstehcenlik suçundan beraat etti. Harper Lee, *Bülbülü Öldürmek*; John Updike, *Tavşan Kaç*; Eugene lonesco, *Gergedanlar*. Albert Camus trafik kazasında öldü.
1961	Samuel Beckett'le birlikte ilk kez verilen Prix Formentor'a layık görüldü ve uluslararası üne kavuştu. Texas Üniversitesi'ne konuk profesör olarak davet edildi.	– Berlin Duvarı inşa edildi. Yuri Gagarin, uzaya ilk çıkan insan oldu. – Joseph Heller, *Madde 22*; Stanislaw Lem, *Solaris*; J. D. Salinger, *Franny ve Zooey*; Muriel Spark, *Bayan Jean Brodie'nin Baharı*; Kurt Vonnegut, *Gece Ana*.
1962		– Arjantin'de darbe sonrası Arturo Frondizi'nin sivil hükümeti devrildi. Küba Füze Krizi patlak verdi. Cezayir'de savaş devletin bağımsızlığını ilan etmesiyle sona erdi. Papa XXIII. Jean, Vatikan II'yi açtı. – Marilyn Monroe ve Arthur Miller, Meksika'da boşandı; Vladimir Nabokov, *Soluk Ateş*; Aleksandr Soljenitsin, *İvan Denisoviç'in Bir Günü*. e. e. cummings, Hermann Hesse, Georges Bataille ve William Faulkner'ın ölümü. – The Beatles'ın ilk albümü Birleşik Devletler'e ulaştı; Batı dünyasında Beatlemania ve "İngiliz İşgali" başladı.
1963		– John F. Kennedy, Dallas'ta suikaste uğradı. Martin Luther King Jr., Washington'da Lincoln Anıtı önünde "Bir Hayalim Var" başlıklı konuşmasını yaptı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1963		– John Fowles, *Koleksiyoncu*; Mary McCarthy, *Grup*; Sylvia Plath, *Sırça Fanus*; Thomas Pynchon, *V.*; Kurt Vonnegut, *Kedi Beşiği*. Sylvia Plath, Nâzım Hikmet, Theodore Roethke, Aldous Huxley ve C. S. Lewis öldü.
1964	Dördüncü şiir kitabı *El Otro, el mismo* yayımlandı.	– Kolombiya'da devletle FARC (Kolombiya Devrimci Silah Güçleri) ve ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) gibi köylü gerilla örgütleri arasında günümüze kadar devam eden savaş başladı. – Saul Bellow, *Herzog*; Vladimir Nabokov, *Lujin Savunması*.
1965		– Winston Churchill öldü; Malcolm X, New York'ta suikaste uğradı. – Sylvia Plath, *Ariel*.
1966		– Arjantin'de General Juan Carlos Onganía darbe sonrası yönetimi devraldı ve tüm siyasi partileri susturdu. – Mihail Bulgakov, *Efendi ve Margarita*; Truman Capote, *Soğukkanlılıkla*; Tom Stoppard, *Rosencrantz ve Guildenstern Öldü*; Michel Foucault, *Şeylerin Sırası*. Evelyn Waugh ve André Breton öldü.
1967	Elsa Astete Millán'la evlendi. Adolfo Bioy-Casares'le, H. Bustos Domecq mahlasını tekrar kullanarak *Crónicas de Bustos Domecq* adlı deneme kitabını yayımladılar.	– "Aşk Yazı" ile hippi hareketi gençler arasında hızla yayıldı ve yarattığı sosyal değişim, 1960'ların geri kalanını ve 70'lerin ilk yıllarını etkiledi. İsrail ve Arap ülkeleri arasında Altı Gün Savaşı yapıldı. Ernesto "Che" Guevara öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1967		– Gabriel García Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık*; Angela Carter, *Büyülü Oyuncakçı Dükkânı*. Dorothy Parker, Siegfried Sassoon ve Carson McCullers öldü.
1968		Başkanlık seçimleri öncesinde Martin Luther King Jr. ve Robert F. Kennedy peş peşe suikaste uğradı. Alexander Dubček'in iktidara gelmesiyle başlayan Prag Baharı, SSCB ve Varşova Paktı müttefiklerinin ülkeyi işgal etmesiyle sona erdi. Fransa'da Mayıs 68 gösterileri yapıldı. Kuzey İrlanda'da artan şiddet olaylarıyla "The Troubles" başladı.
1969	Beşinci şiir kitabı *Karanlığa Övgü* yayımlandı. Margarita Guerrero ile yazdığı *Kurgusal Varlıklar Kitabı*'nı yayımladı.	– Mayıs ayında Cordobazo gösterileri sonrası binlerce vatandaş orduyu ve polisi etkisiz hale getirerek iki gün boyunca Córdoba'yı işgal etti. Apollo 11 ayın yüzeyine indi, Neil Armstrong aya ilk basan insan oldu. Woodstock Müzik Festivali düzenlendi. – Vladimir Nabokov, *Ada ya da Arzu*; John Fowles, *Fransız Teğmenin Kadını*; John Cheever, *Bullet Park*; Philip Roth, *Portnoy'un Şikâyeti*; Kurt Vonnegut, *Mezbaha No. 5*. John Kennedy Toole ve Jack Kerouac öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1970	Üçüncü öykü kitabı *Brodie Raporu* yayımlandı. Elsa'dan boşandı.	– Ongania'nın görevinden alınmasından sonra General Alejandro Lanusse başkanlığa geldi. Solcu *Montoneros* ve *Ejército Revolucionario del Pueblo* örgütleriyle antikomünist kontrgerilla grupları arasında iç savaş başladı. Polonya'da ayaklanma; Kamboçya'da iç savaş patlak verdi. Ürdün'de Kara Eylül olayları oldu. Jimi Hendrix ve Janis Joplin hayatını kaybetti. – Dario Fo'nun *Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü* oyunu ilk defa Varese'de sahnelendi. Bertrand Russell öldü.
1971	Oxford'dan fahri doktora aldı.	Idi Amin, Uganda'da devrim sonrası yönetimi ele geçirdi. İlk mikroçip üretildi.
1972	Altıncı şiir kitabı *El oro de los tigres* yayımlandı.	– Kuzey İrlanda'da Kanlı Pazar yaşandı. Münih'te düzenlenen 1972 Olimpiyatları kana bulandı, Kara Eylül adlı Filistinli grup 11 İsrail olimpiyatçıyı öldürdü. – Sir John Betjeman, Birleşik Krallık kraliyet şairi oldu. Italo Calvino, *Görünmez Şehirler*; Vladimir Nabokov, *Saydam Şeyler*.
1973	1973 Arjantin Ulusal Kütüphanesi'ndeki görevinden istifa etti.	– Perön yanlısı parti Mart'ta seçimleri kazandı, Hector Campora başkan oldu. Arjantin'de terör olayları. *Ezeiza katliamı*: 18 yıldır sürgünde olan Juan Perön'u karşılamaya gelen kalabalıkta Peronistlerin sağcı kanadı kalabalıkta solculara ve Montoneros üyelerine ateş açtı, on üç kişi öldü, yüzlerce kişi yaralandı. Campora görevinden ayrıldı, Perön Eylül ayında tekrar başkan oldu. Yom Kippur Savaşı. Watergate skandalı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1973		– Şilili şair Pablo Neruda'nın cenazesi, Pinochet yönetimine karşı gösterilere dönüştü. *Efendi ve Margarita*, ilk defa Sovyetler Birliği'nde eksiksiz olarak yayımlandı. Thomas Pynchon, *Gravity's Rainbow*. W. H. Auden öldü. – Pablo Picasso'nun ölümü.
1974		Juan Perón öldü, karısı Isabel Martinez de Perón başkan oldu. Terör arttı, yüzlerce kişi öldü. Grevler ve gösteriler patlak verdi. Kıbrıs Harekâtı düzenlendi. Portekiz'de Karanfil Devrimi sonrası demokrasiye geçiş başladı. Birleşik Devletler'de Richard Nixon görevinden istifa etti.
1975	Dördüncü öykü derlemesi *Kum Kitabı* ve yedinci şiir kitabı *La rosa profunda* (*Sonsuz Gül*) yayımlandı. Annesi 99 yaşında hayatını kaybetti.	– Arjantin'de enflasyon %300'e yükseldi. Kuzey Vietnam güçlerinin Saigon'a girmesiyle Vietnam Savaşı sona erdi. Francisco Franco öldü. – Saul Bellow, *Humboldt'un Armağanı*; Carlos Fuentes, *Terra Nostra*.
1976		– General Jorge Videla cuntası Martinez de Perón'u devirdi ve yönetimi devraldı, meclis feshedildi. Rejim karşıtları tutuklandı, on binlerce kişi kayboldu. Çin Kültür Devrimi sona erdi. – Raymond Carver, *Lütfen Sessiz Olur musun Lütfen?*; Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi I*. Agatha Christie öldü.
1977	Sekizinci şiir kitabı *Historia de la noche* yayımlandı.	– *Voyager* uzaya gönderildi, ilk topluca üretilmiş kişisel bilgisayarlar piyasaya girdi. – Iris Murdoch, *Deniz, Deniz*. Jacques Prévert ve Vladimir Nabokov öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1978		Afganistan'da iç savaş başladı; İspanya tamamen demokrasiye geçti. I. Ioannes Paulus'un otuz üç gün süren papalığının ardından ölmesiyle, yerine II. Ioannes Paulus geçti. Yapay insülin geliştirildi, ilk tüp bebek dünyaya geldi.
1979		– Sovyet-Afgan Savaşı başladı. İran Devrimi sonrası Şah Rıza Pehlevi sürgüne kaçtı, İranlıların ABD Konsolosluğu'nu basmasıyla İran Rehine Krizi patlak verdi. Margaret Thatcher, Britanya Başbakanı oldu. – Angela Carter, *Kanlı Oda*; Jean François Lyotard, *Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor*.
1980		– Ronald Reagan, ABD Başkanı oldu. İran-Irak Savaşı başladı. Türkiye'de 12 Eylül askeri darbesi oldu. – J. M. Coetzee, *Barbarları Beklerken*; Salman Rüşdi, *Geceyarısı Çocukları*; Carl Sagan, *Kozmos*. Barbara Pym, C. P. Snow, Marshall McLuhan, Henry Miller, Katherine Anne Porter ve Jean-Paul Sartre öldü. – John Lennon öldürüldü.
1981		– General Leopoldo Galtieri, askerî rejimin başına getirildi. Columbia Uzay Mekiği, yörüngede ilk turunu tamamladı. – Raymond Carver, *Aşk Konuştuğumuzda Ne Konuşuruz*. William Saroyan öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1982		General Leopoldo Galtieri'nin Falkland Adaları'na asker çıkarmasıyla Falkland Savaşı başladı. İngiliz güçleri Haziran ortasında adayı geri aldı, 700 Arjantinli çatışmalar sırasında öldü. Galtieri'nin yerine General Reynaldo Bignone getirildi. İsrail Lübnan'ı işgal etti.
1983	Légion d'Honneur'e layık görüldü.	– Arjantin sivil yönetime döndü, radikal Raúl Alfonsin başkan oldu. İnsan haklarını ihlal eden askerî liderler, yargı karşısına çıkarıldı. Karayipler'de bulunan Grenada Adası Birleşik Devletlerce işgal edildi. Beyrut'ta ABD Konsolosluğu bombalandı. – Thomas Bernhard, *Bitik Adam*; Raymond Carver, *Katedral*.
1984		– Şili ve Arjantin arasında imzalanan antlaşmayla, Picton, Nueva ve Lennox Adaları üzerinde sınır anlaşmazlıkları son buldu. – Martin Amis, *Money*. Julio Cortázar ve Truman Capote öldü.
1985	Dokuzuncu şiir ve düzyazı derlemesi *Los conjurados* yayımlandı.	
1986	Asistanı María Kodama'yla evlendi. Cenevre'de karaciğer kanserinden 86 yaşında hayata gözlerini yumdu ve *Cimetière des Rois*'ya gömüldü. Mezarı hâlâ oradadır.	– Arjantin, Diego Maradona kaptanlığında 1986 Dünya Kupası'nı kazandı. Uzay Mekiği *Challenger* havalandıktan yetmiş üç saniye sonra parçalandı ve içinde bulunan yedi kişilik mürettebatın ölümüne neden oldu. Çernobil faciası. İsveç Başbakanı Olof Palme suikaste uğradı. Halley Kuyrukluyıldızı bir kez daha Dünya yörüngesinden geçti. – Christopher Isherwood ve Simone de Beauvoir öldü.

ÖNSÖZ

JAMES WOODALL

Jorge Luis Borges 1986 yılında öldü. Aradan geçen zaman, onun ölümünden çok önce kazandığı şöhretinden hemen hiçbir şey eksiltmedi.

Borges, 1960'larda, saflarında Samuel Beckett, Patrick White ve Herman Hesse gibilerin bulunduğu 20. yüzyıl yazarlar panteonunda yerini aldı. Amerikalı eleştirmen Harold Bloom, 1994'te Borges'i Batı uygarlığının olmasalardı manen daha az zengin olacağımız yazarlarının uzun listesine yerleştirdi (Bloom'un Borges'in hemen yanına koyduğu iki yazar Şilili Pablo Neruda ve Portekizli Fernando Pessoa'dır).[1]

Borges 1970'lerde belki de bugün okunduğundan daha çok okunuyordu; onun ayrıcalığı, 1961'den önce, ya da, Fransızca okuyanlar için 1951'den önce adını bile duymadıkları Borges'in yeni, savaş sonrası, modernizm sonrası bir yazarlar kuşağı üzerindeki güçlü etkisidir. Gelişigüzel çevrilmiş küçük metinlerle Borges edebi kurgu yöntemlerini değiştirmekle kalmadı, yazıların içeriğini ve yazarların düşüncelerini de değiştirdi. "Borgesva-

1 *The Western Cannon*, Macmillan (Londra), 1994, s. 463-77.

ri" sıfatı artık edebi terminolojide "Kafkavari" deyimi kadar çok kullanılmaktadır.

Borges hiç roman yazmadı ve uzun yaşamında –seksen altı yaşında öldü– düzyazıları kadar çok şiir yayımladı. İspanyolca konuşan dünyada Borges, zengin şiirsel bir dil olan İspanyolcanın, 17. yüzyıldan bu yana Luis de Góngora ve Francisco de Quevedo ile aynı değerde bir ustası addedilmektedir. Quevedo, Borges'in kahramanıydı ve Borges, Buenos Aires'de yaşayan bir Kastilyalı'dan bekleneceği üzere, bütün yazarların en büyüğü olan İspanyol yazar Cervantes'e yakınlık duyuyordu.

Bütün bunlara rağmen şöhret ona geç ulaştı. 1946'dan bu yana, Arjantin'de, 1940'larda yazdığı iki önemli öykü kitabı *Yolları Çatallanan Bahçe* ve *Alef* kadar, General Juan Perón'un diktatörlüğüne karşı uzlaşmaz tavrıyla da tanınıyordu. Belki de bütün bunlardan çok, bir eleştirmen ve makale yazarı, günün *littérateuse*'ü Victoria Ocampo'nun çalışma arkadaşı ve Arjantin'in ünlü edebiyatçılarından Adolfo Bioy Casares'in yakın dostu olarak tanınıyordu.

Borges 1940'ların ortasında Fransızcaya tercüme edilmeye başlayınca, ileride Avrupa'da kazanacağı şöhretin yolu açıldı. Borges'in yaygın ün kazanması, 1944'te Buenos Aires'de yayınlanan *Yolları Çatallanan Bahçe*'deki bütün öykülerinin altı yeni öyküyle birlikte sunulduğu *Ficciones* ile, 1961'de Formentor Ödülü'nü Samuel Beckett'le paylaştığı zaman gerçekleşti (Beckett on yıl önce *Godot'yu Beklerken*'le ünlenmişti). Borges Anglosakson dünyada, özellikle Birleşik Devletler'de *Labyrinths* adlı tuhaf, kendi derlemediği bir kitapla tanındı.

Labyrinths'in en garip yanı, Borges'in yazdığı ve başlıklarında labirent sözcüğünün geçtiği iki öykünün kitaba alınmamış olmasıdır.* Özgün İspanyolca baskılarından derlenmiş yirmi üç öykü

(*) "İki Kral ve Onların İki Labirenti" ("Los dos reyes y los dos laberintos") ve "İbn-i Hakan al-Buhari, Labirentte Ölüm" ("Abenjacan el Bojarí, muerto en su laberinto"): Her iki metin de ilk kez *Alef*'in İspanyolca baskısında yer almıştır

ve Borges'in deneme yazarı olarak lezzetinin ilk işaretini veren kısa düzyazılarından seçmeler kitapta yer almaktaydı.

Labyrinths'ın dayandığı fikir, ilk olarak 1953'te Fransa'da Roger Caillois tarafından derlenen ve yayımlanan bir kitaptan boy vermişti. Fransızca *Labyrinths* sadece dört öyküyü kapsaması bakımından İngilizce derlemeden farklıydı.* *Labyrinths*'in İngilizce çevirisinin 1962'de, Borges'in Formentor Ödülü'nü alması şerefine aynı yıl İngilizcesi yayımlanan *Ficciones*'in hemen ardından gelmesi, Borges'in Arjantin dışında ilk önemli yayın olayıydı: kitap, *Ficciones*'in aksine iyi sattı ve Borges Atlantik'in iki yakasında, dünyanın en çok konuşulan dilinde okunmaya başlandı. Borges'in çeşitli yazılarının bir derlemesi ve böyle olduğu için de onun kırk yılı aşkın bir süreyi kapsayan çalışmalarının temsilcisi olan *Labyrinths*, 1960'larda Latin Amerika edebiyatının mihenk taşı oldu. Çok okundu ve kısa bir süre sonra "Büyülü Gerçekçilik" denecek olan ekolün en önde gelen metni addedildi.

Bu deyimi Franz Roh 1924'te Alman *Neue Sachlichkeit* (Yeni Nesnellik) tarzındaki resimlerini tanımlamak için icat etmişti.[2] Daha sonra Kübalı yazar Alejo Carpentier deyimi *lo real Maravilloso* biçiminde kendine maletti. Bir dizi Latin Amerikalı'nın garip yazıları ve kurguları, bu yazarların kendi kıtalarının sarsıntılı ve fantastik tarihini yansıtıyordu. Avrupalılar için bu deyim, anlatıda gerçekçiliğin sınırlarını yıkmış, gerçeğin yeni bir görünümünü müjdelemişti.

Borges gerçekten garip, fantastik ve yeniydi. Aynı zamanda

(1952). Daha sonra *Aleph and other stories* başlığı altında İngilizce Cape baskısı 1971'de yayımlandı.

(*) Caillois, Borges tercümelerini, resmen, 1944'te üstlenmişti. "Babil'de Piyango" ve "Babil Kütüphanesi"nin Fransızcalarını Nestor Ibarra'nın çevirisiyle Buenos Aires'de sürgündeyken çıkardığı *Lettres françaises* dergisinde yayınladı. Borges'in Fransızca olarak yayımlanan ilk metni 'L'approche du caché' başlığıyla 15 Nisan 1939'da *Mesures* dergisinde yer almıştı. Bu öykünün çevirmeni de Ibarra idi.

2 Deyim sanatsal-tarihsel işlevini yıllarca korudu.

Arjantinliydi ve Carpentier'in deyimi zamanla uluslararası bir nitelik kazandı: Büyülü gerçekçilik, kısa zamanda moda bir tarz oldu. Borges her zaman tarzlara karşı çıkmıştı ve çıkacaktı – nasıl moda olunacağını bilmezdi. Garcia Márquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık*'ı 1967'de yayımlandığı zaman, büyülü gerçekçilik en iyi örneğini bulmuştu. Márquez, tropikal şehveti, çılgın düş gücünü, Karayip şenliklerini temsil eden bir yazardı; onun özlü üslubu ve kurgudaki becerileri Carpentier'in sözünü ettiği coşkulu anti-natüralizm'i tam olarak karşılıyordu.*

Borges, hem Arjantinli olması hem de yarattığı yeniliklerin benzerinin bulunmaması nedeniyle kronolojik olarak büyülü gerçekçilikten önce gelmekte ve farklı bir yazar olarak öne çıkmaktadır. 1970'li yıllar boyunca büyülü gerçekçiliğin kurucusu ilan edilmiş, ama bu onun gerçek önemini; çeşitli geleneklerden sade ve yeni bir edebiyat yaratan, Arjantinli bir yazar olduğu gerçeğini gölgelemiştir.

Kafası Henry James'in öyküleri ve Franz Kafka'nın romanlarıyla olduğu kadar, kendi Arjantin cedlerinin şiiri, goşo gelenekleri ve *porteño* argosuyla da doluydu. Meksikalı hümanist Alfonso Reyes'in düzyazı üslubu kadar, Schopenhauer'in düşüncelerine de hayrandı. Onun İspanyolcası için Perulu romancı Mario Vargas Llosa şunları söylemiştir:

> Borges'in düzyazısı genelgeçer kurallara aykırıdır, çünkü titiz bir tutumla, az sözle ifadeyi yeğleyerek, İspanyol dilinin aşırılığa olan doğal eğilimine derinden derine karşı gelmektedir. İspanyolcanın Borges ile anlaşılır hale geldiğini söylemek, bu dilde yazan başka yazarlara hakaret gibi gelebilir, ama değil... Borges'de daima mantıklı, kavramcı bir düzey vardır, geri kalan her şey buna hizmet eder. Onunki, hiçbir zaman aşa-

(*) Gerçekte Kolombiyalı yazar, kurguda karnaval yaklaşımını, Borges'in yazdıklarından çok, Bahia'lı Jorge Amado ile paylaşmaktadır; Brezilya ve Güney Amerika'nın kuzey ülkeleri, aralarında, Arjantin'le pek kurmadıkları bir kültürel yakınlık paylaşırlar.

ğı bir düzeye indirilmemekle beraber, dolaysız ve ölçülü sözlerle ifade edilen berrak, saf, aynı zamanda olağanüstü fikirler dünyasıdır.[3]

Bu sözler, büyülü gerçekçilik için pek geçerli bir formülü ifade etmiyor. Aslında, Borges'in başlıca erdemlerinden birini betimliyor: olağanüstü evrenleri, sinsi, nerdeyse küstah bir üslup ekonomisiyle yaratma yeteneğini. Düzyazıları, dili edebi gösterişten kurtarma arzusunu sergiler. Borges'in büyüsünde maharetlere yer yoktur, öte yandan edebi-eleştirel mizahı yeni doruklara yükseltir. Ve evrenlerini buharlı ekvator iklimlerinde değil, –bir iki Paris arkaplanı dışında– siyasi açıdan karanlığa gömülmüş Buenos Aires'de, münzevi, çoğu zaman uykusuz yalnızlığında yaratır.

Dünyanın kendi yurttaşlarından –hatta kendisinden bile– önce keşfettiği Arjantinli Borges bilinçli olarak moderndi, yine de yaşamının büyük bir bölümünde kendine güveni yoktu. Eserlerine, özellikle öykülerine, pek kıymet vermezdi. Yine de onun içaçıcı parlaklığı, modernizmin tükettiği ve edebiyatlarını kupkuru bıraktığı Fransız, İngiliz ve Birleşik Devletler kültür iklimine ilaç gibi geldi. Borges şaşılacak kadar çok sayıda edebiyatı besledi ve onlardan esinlendi. Başta şiir olmak üzere, edebiyat için İngilizcenin en iyi dil olduğunu düşünüyordu. İşin tuhafı Cervantes'i ilk kez İngilizce çevirisinden okumuştu. Daha çocukken, en büyüklerden sayılmayan –Robert Louis Stevenson, Lewis Carrol, H.G.Wells gibi– İngiliz yazarlar onun üzerinde belirleyici bir etki yapmıştı.

Ömrü boyunca, özellikle kör olduktan sonra, kendisine okunmasını istediği yazarlar Rudyard Kipling ve Gerard Manley Hopkins'di. Tahsilini Cenevre'de yaptığı için Fransızca öğrenmişti; Almancayı, Heinrich Heine'yi okuyarak, kendi kendine öğrendi. Ellili yaşlarının sonlarına doğru, kör olmaya başladığı zaman, olağanüstü bir çabayla kendi kendine Anglosakson dili-

3 "Borges's Fiction", A *Writer's Reality*, Mario Vargas Llosa, s. 10.

ni öğrenmeye girişti, bu da onu Eski İskandinav dilini öğrenmeye götürdü.

Eğer bütün bunlar –kalemleri ceplerinde, dosyaları uçuşan, ceket dirseklerinde deri yamalar olan– titiz bir akademisyen izlenimi veriyorsa, bundan daha yanlış bir şey olamaz. Borges, 1930'larda ve 1940'larda yazar olmaya çabalarken içine dönük ve yalnızlığı belki de bilerek seçmiş bir adamdı, ama *Funes'in Belleği* ya da *Alef*'in yaratıcısının Hemingwayvari bir eylem adamı veya Lawrencevari bir Lothario olmasını bekleyemezsiniz.

Borges'in 1960'ların başlarında Kuzey Amerika üniversitelerine gelmesi ona yeni ve popüler bir kimlik kazandırdı. Artık küresel bir meta olmuştu. John Updike 1965'te *The New Yorker* dergisinde, onu bir tür edebi El Dorado olarak tanıttı. Updike, "Jorge Luis Borges'in dehası geç de olsa Kuzey Amerika'da tanınmaya başladı," diye başlamıştı makalesine. Ve şöyle devam ediyordu; "Günümüz Amerikan öykü ve romanının çıkmaz sokak narsizmi ve süprüntü niteliğine karşın, Borges, felsefe ve fizikte bulunan bir şeyi, aklı, edebiyat ve kurguya sokmaktadır." Üstelik Borges "keyif verici ve eğlendirici"ydi.[4]

Borges'i altın madeni gibi görenler ve eleştiri cephesinin ön mevzilerini tutanlar hızlı davrandılar; Borges, yeniyi ve tuhafı çabucak masseden bir ülkede Kuzey Amerikalı bir yazarmış gibi benimsendi. Buenos Aires'in *güney* yarımkürede yer almasının ve çok kültürlü olmasının hiç önemi yoktu; kuzeyle aynı kıtadaydı ve "*Amerikan*"dı!

Ona duyulan hayranlık nihayet kendi vatanına da sirayet etti. 1960'ların sonlarında Borges'in kariyerinde ilk kez Arjantinliler, okumasalar da, ona övgüler düzmeye başladılar. Uluslararası itibarı, edebi ürünleri o ana kadar taşralı düzeyi aşamamış bir ülke için büyük bir onur kaynağıydı. Borges, patlama yapan Latin Amerika edebiyatında Arjantin'e sağlam bir yer kazandırmıştı.

---

4 "The Author as Librarian", John Updike, *The New Yorker*, 30.10.1963.

Che Guevara ve Borges'in nefret ettiği Juan Perón dışında, bu kör *porteño* 20. yüzyıl Arjantini'nde çıkan ünlü kişi oldu. Yaygın olarak okunmasa bile, 21. yüzyılda hâlâ âkim konumunu korumaktadır. Arjantin daha ona pek önem vermezken, İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve Fransa'da çok önceden ünlü olması, o günlerin Arjantini için çok şey söylemektedir. Çünkü tam Borges dünyada Fransızca olarak elden ele dolaşmaya başlarken, Perón –tam olarak 1946-1955 arası– ülkesine büyük bir zarar veriyordu ve bu zarar Borges'in hayatının sonuna kadar sürecekti. Arjantin sanat açısından korkunç bir çoraklığa gömülmüştü.

Edebiyat uygarlığının doruklarından olan Borges'in, ülkesinin hükümetleriyle ölünceye dek tartışmalı bir ilişkisi oldu: Arjantin'in siyasi kaderinin yarım yüzyıldan bu yana ilk kez düzelmeye başlamasından birkaç yıl sonra ölmesi, Borges'ten çok ülkesinin bir kaybı olmuştur. Kendisi de bu kaybı vurgulamak istermiş gibi, ülkesinde değil Cenevre'de ölmeyi seçti.

Borges alışılmış yurtseverlerden değildi; tam olarak demokrat olduğu da söylenemez. O bir kitap kurdu, bir yabancı diller ve felsefi paradoks sevdalısı, hiçbir zaman reddetmediği kökenini zahmetsizce aşan dünya çapında bir aydındı. Dış dünyanın onu seyretmesinden, belki de dış dünyayı göremediği için hoşlanırdı. Daha sonraki yıllarda kendini siyasal solcular indinde sevilmez yaptı, çünkü ilan ettiği tutuculuğu onu, ister istemez, Arjantin'de 1970'lerin ve 1980'lerin başlarının cani rejiminin yanında gösteriyordu. 1976'da askerlerin gelmesini hoş karşılamakla kendine hiç de iyilik etmedi, ama bu onun Peronizme veda biçimi olmuştu. Solun daha sonra anlayamadığı, Borges'in generallerin getirdiği karmaşayı –baskı, işkence ve cesetleri– pek az görebilmesiydi.

Politize olmuş Borges karşıtlarının gözünde, onun generallere, gerektiğini düşündükleri ölçüde karşı çıkmamış olması, hâlâ kanayan bir yaradır. Onu sağcı olarak damgalayıp kötülemek çoktandır moda olmuştur. Böyleleri öykülerini boykot edebilirler ya da şöhretini azaltacak şeyler söyleyebilirler; Borges'in 28 Ni-

san 1980'de Buenos Aires'de yayımlanan günlük *La Prensa* gazetesinin Madrid muhabirine söylediği şu sözleri görmezlikten gelmek bu gibilerin işine gelecektir: "Terör ve baskıların ülkede yarattığı ciddi ahlaki sorunu gözardı edemem. Bunca ölüm ve kayıp olayı karşısında sessiz kalamam."[5]

Bir ay sonra, bir hükümet karşıtı demeç daha geldi: "Bu hükümet üzerinde hiçbir etkim yok. Bu milliyetçi bir hükümet ve ben milliyetçi değilim, Hıristiyan olduğumdan da emin değilim; olsaydım da, Katolik olmazdım. Ben hiçbir mevki sahibi değilim. Özgür bir insanım."[6]

Borges'i konuşturmak zordu; çok az şeyi çok geç söylemiş olabilir, ama aynı zamanda özgür bir ruhu vardı ve ideolojik inançların basite indirgenmiş gerçeklerine, siyasal açıdan tepkileri çok değişkendi. Borges'in siyasal düşüncelerini incelemek yoluyla onun hakkında, insanları şaşırtmaktan ve rahatsız etmekten hoşlandığı dışında, fazla bir şey öğrenemeyiz.

Peronizme karşı tavrı ise, aksine, hem yazarı hem ülkesini anlamamıza yarar. Borges'i kamuya malolmuş biri olarak anlatırken, bu konuda söylenecek çok şey olacaktır. Özel yaşamında ise, hakkında anlatılanlardan daha garip, daha anlaşılmaz, bazen daha Don Kişotvari, bazen de daha hüzünlü biriydi.

Borges her zaman âşıktı. Duyguları nadiren karşılık görmüştü ve bu onun ömrü boyunca acı çekmesine neden oldu. Anlattığı acı değildi, aşktan bahsederken de başarılı sayılmazdı. Yapıtlarında her iki duygudan da çok az söz edilmektedir. Yaradılışında bulunmakla beraber, aşk onun malzemesi değildi.

Bu noktada Borges en çok 18. yüzyılın akılcı düşünürlerine benziyordu – favorilerinden biri, öğrenimi, entelektüel coşkuları,

---

5 "Se ha planteado un grave problema ético para el país, tanto con el terrorismo como la represión", J.Iglesias Rouco, *La Prensa*, 6.5.1980.

6 "World View: Argentine repression deplored by writers", Arrigo Levi, *The Times*, 5.6.1980.

profesyonel yazarlık yaşamı aşk başarılarından ağır basan Samuel Johnson'du. Johnson hastalık derecesinde melankolikti; daha gizli olmakla beraber, Borges de, özellikle şiirinde onun gibidir. Borges birçok kadını entelektüel açıdan cezbetmişti; ancak yalnızca birkaçı onunla yatmak istedi: Ve Borges onlarla yatmayı ne denli istemiş olursa olsun, muhtemelen bu konuda nasıl davranacağını bilmiyordu.

Viktorya devrinin sonlarında doğmuştu, kendinden sık sık, *"un ser victoriano"*, Viktorya devri adamı, olarak söz ederdi. Kadınlarla beraber olmaktan ve daha sonraki yıllarda onları göremez olunca, seslerini duymaktan çok hoşlandı; ama utangaç bir adamdı. 1920'lerde, Paris ve Londra'da olduğu kadar Buenos Aires'de de başlayan hoşgörü ortamından kararlı bir biçimde uzak tutulmuştu. Annesi Leonor Acevedo onun yaşamında normalin ötesinde önemli bir rol oynadı; Borges'in eksantrikliklerinden biri, altmış, yetmiş yaşına geldiği halde hâlâ annesiyle yaşaması ve onun himayesinde olmasıydı.

Doksan dokuz yaşına kadar yaşayan annesi *criollo*'lardan geliyordu ve "savaşçı kanı" ile övünürdü. Yaşamının tek bir döneminde, 1960 sonlarında, oğlunun üç yıl süren felaket evliliği sırasında Borges'den ayrıldı; evlilik sona erince Borges, beş yıl sonra ölecek olan annesinin kucağına döndü. Bu, Borges'in kendi seçimiydi, ya da kör bir yazar olarak böyle yapması gerekiyordu. Düş kırıklığı yaratsa da, bu ilişkide Oedipus etkisi yoktu. Annesinin onun stilini tutuklaştırdığına dair bir işaret olmadığı gibi, tutuklaştıracak pek az stil vardı ortada. Borges, fazla zengin olmadan sakin bir yaşam sürdü, hiçbir pahalı alışkanlığı olmadı –ne içki ne sigara içerdi– ve hemen hemen ne istiyorsa onu yaptı.

Leonor'un uyguladığını varsaydığımız psikolojik baskısından daha önemli bir etkisi, sağladığı hizmetlerdi. Yüzyılın başından bu yana kör bir adamı idare etmişti; kocası Jorge Guillermo'ya İngiliz annesi Fanny Haslam'dan yırtık retina hastalığı miras kalmıştı. Bu yüzden Leonor, giderek çalışma ve ailesini geçindirme

yeteneğini kaybeden bir koca ile başetmek zorunda kaldı. Dünyadan kopukluğu kocasınınkine benzeyen bir oğula bakabilmek için onun banka yöneticisi, sekreteri, menajeri ve gözü olmak, ikinci tabiatı olmuştu.

Leonor, Borges'i bir zırh gibi korudu. Borges kadınlarla ilişkisindeki yeteneksizliğini, kimsenin değiştirmeye cesaret edemediği bir ev yaşamının ardına gizleyebiliyordu. Bu durum, daha sonra, onun uluslararası bir entelektüel *guru* statüsü kazanmasıyla güçlendi ve kötü niyetlilerin uzak tutulmasında oldukça yararlı oldu. Annesinin ölümünden sonra Borges âdeta halkın malı oldu. İnsanlar onu kabullendiler ve onun beyninden beslenmeyi umut etmeye başladılar. Borges 20. yüzyılın en parlak edebi dehalarından biriydi. 1960'larda yüceltilen bu deha, 1970'lerde herkesin sahip çıkmak için giriştiği sessiz bir mücadeleye neden oldu.

Calle Maipu'daki dairesine giden özel yolu arşınlayan kadın ve erkek hayranlarının listesi uzundu. Birçoğu onunla "konuşmak" veya "diyalog kurmak" konusunda başarılı oldu; bunların hepsi de sonradan gazetecilik ve edebiyat âleminde kazanca dönüştürüldü; Borges tarihte kendisiyle en çok mülakat yapılan yazarlardan biridir. Bir teyp ya da not defteri karşısında rahat fakat muğlak konuşması efsanevi yönlerinden biriydi. Denenmiş yollardan nadiren sapardı; her mülakatçıya aynı malzemeyi sunmak için ince bir nüansla değiştirilmiş esprilerle, kelime oyunlarıyla, en sevdiği yazarlardan, Arjantin için tuttuğu yastan söz açardı; öte yandan, Borges'in konuşmaları körlükten bir kaçış ve –yaşamsal anlamda– bir başka yazı biçimiydi.

Körlük Borges'e bir şok gibi değil, kaçınılmaz bir kader gibi geldi. Ailesinde de körlük vardı. Gözleri her zaman zayıftı ve her zaman en kötüsünü bekledi. Bu durumu duygusallığa kapılmadan kabul etmişti. 1969'da Richard Burgin'e şöyle dedi:

> ... okuyamamanın belli bir yararı olduğu söylenebilir, çünkü okumayınca zaman başka bir biçimde akıyor. Gözlerim görür-

ken, hiçbir şey yapmadan yarım saat geçirecek olsam, çıldırırdım, çünkü okumam gerekirdi. Ama şimdi uzun zaman yalnız kalabiliyorum.

Sanırım yapacak bir şeyim olmadan yaşayabiliyorum. İnsanlarla konuşmam ya da bir şey yapmam gerekli değil...[7]

Kâhinin etkileyici dinginliği, hikmet sahibinin tevekkülü – ve kabuğundan dışarı çekildiği zaman, usta bir yazarın sonu gelmeyen sohbeti: Bu birleşim çok çekiciydi. Borges iletişim tekniklerini, muazzam iç entelektüel gücüne dayanarak, ona soru soranların ve hayranlarının beğeneceğini bildiği bir imajı cilalayarak, uzun yıllar sınayarak mükemmelleştirdi.

Borges için körlük bir kalkandı. Onun arkasında dünyanın hevesle aradığı bir kişiliği geliştirebilirdi. Şaşırtıcı belleği –körlükle başetmesinde birinci silahı– ve mahremiyeti, değişimden pek etkilenmiyordu. Ne duygusal yaşamının ne de yazar Manuel Peyrou ve şair Carlos Mastronardi ile dostluklarının ayrıntıları, sözgelimi, "Sohbetler"de yer almaktadır; ama Borges hem duygusal hem de dost canlısı bir adamdı ve yalnız olmadığı zamanlar –ki çoğu zaman yalnızdı– yakın tanıdıkları arasında bu özelliklerini, özellikle ikincisini, bol bol kanıtlardı.

"Georgie"den "Borges"e giden yol uzundu. En temel özelliklerini –konuşma zenginliği, geniş bir dost çevresi, cinsel çekingenlik, doymak bilmez bir öğrenme isteği– ömrü boyunca muhafaza ettiği halde, birden fazla Borges vardı.

Walt Whitman hayranı ve Birinci Dünya Savaşı sırasında İsviçre'de iç içe geçmiş dizeler işleyen delikanlı çağındaki Avrupalı deneyimci; 1920'lerin Madridi'nde dışavurumculuk benzeri bir hareket olan ultracılığın kavgacı broşür yazarı; editör Borges, şair Borges, kütüphaneci Borges, Perón karşıtı Borges, öğretmen ve konuşmacı Borges, siyasi huzursuzluk yaratan Borges, tutucu Borges ve elbette, fantastik öyküler mucidi Borges, yüzyılın or-

7 *Conversations with Jorge Luis Borges*, Richard Burgin, s. 22.

tasında postmodernizm daha akla gelmemişken, dünyaya baştan çıkarıcı postmodern öyküler veren yazar. Borges gizemini hâlâ korumaktadır. Kendini pazarlamaktan acizdi, maddi hiçbir hırsı yoktu. Okudu ve yazdı (bu sırayla), çünkü her zaman yaptığı ve yapacağı iş buydu. Şöhret hoş ama zaman zaman rahatsız eden bir yan üründü.

Borges asla sevdiği kadınları anlatan özyaşamöyküleri yazmadı, ama onun sevgisine mazhar olanlardan başlıcası, Estela Canto, kaleme sarıldı; kitabı *Borges a contraluz* (*Borges'in Silueti*, 1989) Borgescileri ikiye ayırdı. Bir bölümü onun Borges'i nerdeyse iktidarsız olarak anlatması doğru derken, başkaları aşk konusundaki sorunlarının hiç yazılmaması gerektiğini öne sürdüler. Her neyse, 1940'larda yaşanan ilişki Borges açısından duygusal bir felaketti.[8]

Borges ayrıca, ömrünün büyük bir bölümünde parasızdı, para kazanmaya ilk kez Kuzey Amerika'da konferans turnelerinde başladı. Bunlar onu, 1967'de, Anglosakson yayın hayatındaki ikinci önemli olaya götürdü: Harvard'da Norman Thomas di Giovanni ile tanıştı.

Di Giovanni Buenos Aires'de Borges ile beş yıl beraber çalıştı. Onun ilk önemli İngilizce çevirmeni oldu ve Borges'in adını Birleşik Devletler'de tükenmek bilmeyen bir çabayla yaymaya çalıştı; burada daha önce sözü edilen *Labyrinths*'den başka yapıtları İngiltere'de de tanınmaya başladı: Borges'in 1935'te ilk kez yayımlanan yarı-öyküler kitabı *Alçaklığın Evrensel Tarihi*, *Alef* (bütün dünyanın duyduğu meraka yanıt olarak di Giovanni'nin Bor-

8 Yazar Silvina Bullrich Arjantin televizyonunda Borges'in iktidarsız olduğu yolundaki ünlü açıklamasını yaptı; Ekim 1993'te Estela Canto bana Borges'in iktidarsız olup olmadığını bilmediğini, çünkü bunu öğrenme fırsatı olmadığını söyledi. Canto'nun kitabında bazı abartmalar bulunduğunu biliyoruz, yine de kırk yıl önceki olayları olanca berraklığıyla hatırlamaktadır. Borges'in kendisine gönderdiği on dört aşk mektubu, yazarın Canto'ya beslediği ateşli aşkın çürütülemeyecek kanıtlarıdır (*Borges a contraluz*, s. 123-54); bu mektupları içeren kitabı Borges'e ilişkin en otantik anekdotları ve anıları içermesi bakımından önemlidir.

ges'i yazmaya ikna ettiği "Özyaşamöyküsü Denemesi" bu kitaba dahil edilmişti), *Brodie'nin Raporu*, *Kum Kitabı*, *Seçilmiş Şiirler* ve başkaları.

Di Giovanni, Borges'in yeniden yazmasını sağladı denebilir. Di Giovanni yaş ve şöhretin Borges'de belli bir tembellik yarattığı bir zamanda sahneye çıkmıştı. Borges şiir yazıyordu –dikte ediyordu– ama onu şöhret yapan radikal öyküleri bırakmış görünüyordu.

Her iki adam için çeviri yaratıcı bir eylemdi, özellikle Borges'in İngilizceyi çok iyi anlaması ve bu enerji, mutlu bir olaya, *Brodie'nin Raporu*'nun yazılmasına yol açtı. Borges, kitabı yazmasının nedenini şöyle açıkladı: "O kadar çok insan beni taklit ediyordu ki, ben de çalışıp kendi kendimi taklit etmeye karar verdim." Beş yıl sonra *Kum Kitabı* yayımlandı. Bu bir öykü derlemesi idi ve Borges'in öbür kitaplarıyla karşılaştırıldığında, sanki Borges'den alıntı yapılmış gibiydi; yorgun bir üslubu vardı. Bu onun son öykü kitabı oldu.

Brodie'nin Raporu hakkında söylediklerinden de anlaşılacağı gibi, Borges uzun şöhret yıllarında "Borges" olarak yaşadı ve çalıştı. Ne denli rahatsız edici olursa olsun, şöhret, tadı çıkarılması için oradaydı ve Borges şöhretin tadını zarafetle çıkardı. Sonuna kadar şiir yazdı ve inatla kendini şair olarak tanımladı; buna karşılık Arjantin edebiyatının *aficionado*'su olmayan, ama Borges'i seven okurları, onu büyük bir öykü yazarı olarak selamladılar.

En iyi öykülerini 1938 ile 1953 arasında yazmıştır. John Sturrock'un Borges'in şiirleri hakkındaki, "düşünceli, duygularını bastıran ve belki biraz da donuk"[9] değerlendirmesine katılıyorsam, bunun nedeni benim de, birçokları gibi, neredeyse yetmiş yıl sonra bile hâlâ, öykülerinin güçlü ve kalıcı etkisine karşı koyamadığımdan ve onlardan kurtulamadığımdandır.

Çeviren ARMAĞAN ANAR

9 *Paper Tigers: The Ideal Fictions of Jorge Luis Borges*, John Sturrock, s. 1.

LEOPOLDO LUGONES'E

Meydanın gürültüsünü geride bırakıp Kütüphane'ye giriyorum. Neredeyse fiziksel olarak kitapların çekimini hissediyorum, sakin düzenli bir çevre, büyülü bir biçimde dondurulmuş ve korunmuş zaman. Sağda solda, Milton'un benzetmesinde olduğu gibi okuma lambalarının ışığında aydınlık düşlere dalmış okurların o anki yüzleri beliriyor. Orada bu benzetmeyi hatırladığımı hatırlıyorum, sonra yine çevreden kaynaklanan bir başka benzetme geliyor aklıma, Lunario'nun "çorak deve"si, ve daha sonra Aineias'ın altı ölçülü dizesi, nasıl da aynı hileyi kullanıyor ve hatta mükemmelleştiriyor.

Ibant obscuri sola sub nocte per umbram*

Bu düşünceler beni odanın kapısında durduruyor. İçeri giriyorum; birkaç bildik beylik söz ediyoruz ve bu kitabı ona veriyorum. Yanılmıyorsam, benden hoşlanmıyor değildiniz, Lugones, çalışmalarımdan birinin hoşunuza gitmesini isterdiniz. Bu

(*) (Lat.) Yalnız gecenin altında, gölgenin içinden karanlığa geçtiler.

şimdiye kadar gerçekleşmedi, ama bu kez sayfaları çeviriyor, kim bilir belki o dizelerde kendi sesinizi duyduğunuz için, belki de kusurlu uygulamadan sağlıklı kurama daha az önem verdiğiniz için, birkaç dizeyi onaylayarak okuyorsunuz.

Bu anda düşüm yok oluyor, tıpkı suya katılan suyun yok oluşu gibi. Çevremi sarmalayan devasa Kütüphane Mexico Sokağı'nda, Rodríguez Peña Sokağı'nda değil, ve siz Lugones, 1938 yılı başlarında öldünüz. Gururum ve özlemim imkânsız bir sahne yaratmıştı. Böyle olur (diyorum kendi kendime), yarın öbür gün ben de ölmüş olacağım, zamanlar birbirine karışacak, sıralamalar simgeler dünyasında karmakarışık olacak ve bir biçimde benim bu kitabı size getirdiğim ve sizin kabul ettiğiniz doğrulanacak.

J.L.B.

Buenos Aires, 9 Ağustos 1960

YARATAN

Hiçbir zaman belleğin nimetleri üzerinde durmamıştı. İzlenimler, anlık ve canlı, üzerinden kayıp geçiyordu; çömlekçinin kırmızı kurşun oksidi (zincifresi); yıldızlarla kaplı kubbe, ki her yıldız bir tanrıydı; ay, ki aslan bu aydan inmişti; duyarlı, hafif parmak uçlarının hissettiği pürüzsüz mermer; inci gibi dişleriyle hırçınca koparmaktan hoşlandığı yaban domuzu etinin lezzeti; Fenike dilinde bir sözcük; bir okun sarı kumlara yansıyan kara gölgesi; denizin ya da kadınların yakınlığı; balın, buruk tadını yumuşattığı koyu şarap bütün ruhunu kapsayabilirdi. Dehşeti de biliyordu, öfkeyle cesareti de; bir keresinde düşman surlarına ilk tırmanan o olmuştu. İstekli, meraklı, rahat, keyif ve dolaysız umursamazlıktan başka yasa tanımayan biriydi; birçok diyarda dolandı ve bir kıyıdan bir başka kıyıya insanların şehirlerini ve saraylarını seyretti. Kalabalık pazar yerlerinde ya da dorukları belirsiz dağların eteklerinde dinlediği karmaşık hikâyelerin doğru ya da düzmece olup olmadıklarını araştırmadan, ki pekâlâ aralarında taşlamalar da olabilirdi, bunları gerçek olarak kabullendi.

Yavaş yavaş muhteşem evren onu terk etmeye başladı, inatçı bir sis elinin çizgilerini sildi, gece yıldızlardan yoksun kaldı, ayaklarını bastığı toprak güvenilir değildi. Her şey uzaklaşıyor, silikleşiyordu. Kör olmaya başladığını anlayınca bir çığlık attı; stoacı ölçülülük henüz icat edilmemişti ve Hektor çekinmeden istediği kadar kaçabilirdi. *Artık ne mitolojik korku dolu gökyüzünü görebileceğim* (bunu hissetti) *ne de yılların değiştireceği bu yüzü*. Günler ve geceler bu çaresizlik içinde geçti, ama bir sabah uyandığında (bu kez şaşırmadan) çevresindeki silik şeylere baktı ve anlaşılmaz bir biçimde, sanki bir ezgiyi ya da bir sesi tamrcasına, bütün o korkarak ama aynı zamanda merakla, umutla yüzleştiği korkularının gerçekleşmiş olduğunu hissetti. İşte o zaman ona bitimsizmiş gibi gelen belleğinin derinliklerine indi; o baş döndürücü derinliklerden unuttuğu bir anıyı çıkarmayı başardı. Yağmurda parlayan bir akçe gibi pırıl pırıl bir anı. Yoksa hiçbir zaman rüyaların dışında hiçbir şey görmemiş miydi?

Anı şöyleydi. Bir çocuk ona sövüyordu, o da babasının yanına koşmuş ve hikâyesini anlatmıştı. Babası sanki dinlemiyormuş gibi ya da anlamıyormuş gibi bakarak bırakınıştı anlatsın; sonra duvardan çocuğun gizli gizli göz koyduğu güzel mi güzel, güçlü mü güçlü bir bronz kama indirmişti. Artık kama elindeydi ve kamayı elinde tutmanın şaşkınlığı, hedef olduğu tüm hakaretleri unutturmuştu, ama babasının şöyle dediğini duymuştu: "Senin erkek olduğunu bilsinler," bu seste bir emir vardı. Gece karanlığı yolları görünmez etmişti, büyülü bir güç verdiğini hissettiği kamayı kucaklayıp evi çevreleyen dik yokuşu inip deniz kıyısına koşmuştu, karanlık deniz havasını savaşlar ve yaralarla süsleyerek kendini Aias ve Perseus olarak düşlemişti. Şimdi de aradığı o anda duyduğu tattı, gerisi umurunda değildi; ne meydan okumalar ne beceriksiz çatışmalar ne kanlı sayfaların geri dönüşü.

Bu anı, yine bir geceyi ve macera vaat eden bir başka anıyı

çağrıştırdı. Bir kadın, tanrıların ona sunduğu ilk kadın onu bir yeraltı gömütünün gölgesinde beklemişti, oysa o kadını taştan örülmüş labirentleri andıran, karanlık, inişli yokuşlu dehlizlerde aramıştı. Bu anılar neden geri dönmüşlerdi, ve neden sanki bugünü öngörür gibi hiç acı vermeden geliyorlardı aklına?

Omuzlarını çökerten bir şaşkınlıkla anladı. Aşk ve tehlike, şimdi derinliklerine indiği ölen gözlerinde bu gece ona pusu kurmuştu. Ares ve Afrodit, çünkü şöhret ve altı ölçülü dizelerin sesi, tanrıların kurtarmayacağı tapmağı savunan kişilerin ve denizde sevimli bir ada arayan kapkara gemilerin sesini, insanlığın belleğinde çınlayacak olan ve kaderin ona söylettiği Odysseia ve İlyada'nın seslerini (yaklaşıyor, çevresini sarıyorlardı) uyandırıyordu içinde. Bunları biliyoruz, ama en karanlığa indiğinde ne hissettiğini bilmiyoruz.

DREAMTIGERS

Çocukluğumda aşırı derecede kaplan hayranıydım: Hayır, Paraná'da ağaçlıklar arasında ya da Amazonlarda dolanan sarı kaplandan değil, Asya'da, sadece gerçek savaşçıların bir fil üzerine kurulan tahttan karşı koyabilecekleri çizgili kaplandan söz ediyorum. Hayvanat bahçesindeki kafeslerin önünde sonsuza dek durabilirdim; kaplanların görkemi yüzünden doğa tarihi üzerine yazılmış ansiklopedi ciltlerine ve kitaplara bayılırdım. (Yanılgıya düşmeden bir kadının alnını, gülümsemesini hatırlayamayan ben, o resimleri hâlâ hatırlıyorum.) Çocukluk gelip geçti, kaplanlar ve kaplan tutkusu eskidi ama hâlâ rüyalarıma girerler. Ve hâlâ o bilinçsiz, kaotik ortamdalar ve şöyle oluyor: Uyurken herhangi bir rüya dikkatimi dağıtıyor ve birden rüya olduğunu anlıyorum. O zaman şunu düşünüyorum: Bu bir rüya, istencimin eğlenmesi, madem sınırsız gücüm var niye bir kaplan yaratmayayım.

Ah zavallı yetersizlik! Rüyalarım hiçbir zaman canımın o denli çektiği o vahşi hayvanı yaratamıyor. Evet kaplan geliyor; ama sıska, güçsüz, ya da tam kendisi olmayan farklı biçimlerde, bir görünüp bir yok oluyor, daha çok ya köpeğe ya da kuşa benziyor.

DİYALOG ÜZERİNE BİR DİYALOG

A.- Ölümsüzlük üzerine fikir yürütürken hava kararmıştı ama hâlâ ışığı yakmamıştık. Birbirimizin yüzünü göremiyorduk. Macedonio Fernández, coşkudan çok daha inandırıcı bir kayıtsızlık ve sevecenlikle ruhun ölümsüz olduğunu yineliyordu. Beni, bedenin ölümünün tümden önemsiz olduğuna, ölümün bir kişinin başına gelebilecek en anlamsız şey olması gerektiğine inandırmaya çalışıyordu. Ben Macedonio'nun çakısıyla oynuyor, çakıyı açıp kapıyordum. Yakınlarda bir yerdeki bir akordeondan durmadan, hani şu eski diye yutturdukları için birçoklarının sevdiği *Cumparsita*'nın ezgileri geliyordu... Ben, Macedonio'ya rahatsız edilmeden tartışabilmek için intihar etmemizi teklif ettim.

Z (alaycı bir tonla). – Ama sanırım sonunda buna karar veremediniz.

A (artık tam mistik bir havaya girmiş halde). – İçtenlikle söylemek gerekirse o gece intihar edip etmediğimizi anımsamıyorum.

TIRNAKLAR

Uysal çoraplar gün boyu okşar onları, altı demirli deri iskarpinlerse güçlendirir, ama benim ayak parmaklarım bunu anlamak istemiyor. Kendilerini (kimden) savunmak için bu yarı saydam ve esnek boynuzumsu levhaları uzatmaktan başka bir şey bilmiyorlar. Kimseye güveni olmayan bu geri zekâlılar bu değersiz silahı hazır etmekten bir saniye olsun geri kalmıyor. Evrene, coşkuya karşı koyup, sonsuza dek hoyrat Solingen makaslarının kesip attığı bu hiçbir işe yaramaz sivrilikleri üretip duruyorlar. Doğum gününün doksan gün öncesinde kuruyorlar bu endüstriyi. Ben, Recoleta'da,* kuru çiçekler ve muskalarla donatılmış külrengi evcikte yatarken de çürüme hızlarını azaltana dek bu inatçı görevlerini sürdürecekler. Bir onlar bir de yüzümdeki sakal.

(*) Buenos Aires'te birçok ünlünün gömülü olduğu mezarlık – ç.n.

ÖRTÜLÜ AYNALAR

Yaşayan bir şeyin suretini yapanlar, Müslümanlıkta kaçınılmaz olan Kıyamet Günü'nde, eserleriyle birlikte yeniden canlanacaklar ve onlara eserlerine can vermeleri emredilecek; başarılı olmayınca da eserleriyle birlikte cehennem ateşine atılacaklardır. Ben çocukluğumda gerçeklerin ikiye katlanmasının ya da hayali çoğalmanın dehşetini yaşadım, ama aynaların karşısında. O zamanlar, gece olur olmaz, şaşmadan sürekli işe koyuluyorlar, hiçbir hareketimin peşini bırakmıyorlardı, evrensel pandomimleri doğaüstü bir şeyler içeriyordu. Tanrıdan ve koruyucu meleğimden ısrarla istediğim şeylerden biri, rüyamda ayna görmemekti. Aynaları endişeyle gözlediğimi biliyorum. Kimi zaman gerçekleri saptırmalarından, kimi zaman da tuhaf talihsizlikler yüzünden aynalarda yüzümün şekil değiştirmesinden korkuyordum. Bu korkunun dünyada yeniden var olduğunu anladım. Hikâye çok basit ama tatsız.

1927'de asık suratlı bir kız tanıdım: Önce telefonda (çünkü Julia başlangıçta adı ve yüzü olmayan bir sesti), sonra ikindi vakti bir köşede. Gözleri tedirginlik verecek kadar

büyük, saçları dümdüz ve kapkara, vücudu dimdikti. Onun dedeleri ve büyük dedeleri federalci, benimkilerse birlikçiydi; ve bu eskilerden gelen kan uyuşmazlığı bizim için birleştirici bir bağ, vatana daha bir sahip çıkma nedeniydi. Ailesiyle birlikte büyük, çok yüksek tavanlı, bakımsız bir evde, yoksulluğun verdiği küskünlük ve yavanlık içinde yaşıyordu. Öğleden sonraları –sayılı birkaç gece dışında– oturdukları mahallede, yani Balvanera'da gezintiye çıkıyorduk. Demiryolunu çevreleyen duvar boyunca yürüyorduk, bir keresinde Sarmiento'dan Centenario Parkı'nın kazılarına dek yürüdük. Aramızda ne aşk vardı ne de aşka benzer bir şey. Ben onda erotikliğe bütünüyle uzak bir içine kapalılık görüyordum ve korkuyordum. Kadınlara yaklaşmak için onlara çocuklukta yaşanan gerçek ya da düzmece durumları anlatmak sık başvurulan bir taktiktir, ben de ona aynalarla olan sorunumu anlatmış olmalıyım. Böylece ona 1928 yılında, 1931'de yeşerecek sanrılar dikte etmiş oldum. Şimdi çıldırdığını öğrendim, yatak odasındaki bütün aynalar örtülmüş, çünkü aynalarda benim imgemin onunkine tecavüz ettiğini görüyor, titriyor, sessiz kalıyor ve olağanüstü bir biçimde peşini bırakmadığımı söylüyor.

Suratımın, eski suratlarımdan birinin acıklı köleliliği. Yüz hatlarımın bu nefretlik kaderi beni de nefretlik kılıyor olmalı, ama artık umursamıyorum.

*ARGUMENTUM ORNITHOLOGICUM**

Gözlerimi yumuyorum ve bir kuş sürüsü görüyorum. Görüntü bir saniye sürüyor, belki de daha az; kaç kuş gördüğümü bilmiyorum. Sayıları belli miydi? Değil miydi? Bu sorun, Tanrı var mı sorusunu akla getiriyor. Eğer Tanrı varsa kuşların sayısı belli, çünkü O kaç kuş gördüğümü biliyor. Tanrı yoksa sayıları belli değil, çünkü bu hesabı kimse yapamaz. Bu durumda (diyelim ki) ondan az, birden fazla sayıda kuş gördüm; ama dokuz, sekiz, yedi, altı, beş, dört, üç, iki kuş görmedim. Onla bir arasındaki bir sayıda, ama dokuz, sekiz, yedi, altı, beş vb. değil. Bu tam sayı bilinemez; *ergo,*** Tanrı vardır.

(*) (Lat.) Kuşbilim uslaması – ç.n.

(**) (Lat.) Öyleyse, dolayısıyla – ç.n.

TUTSAK

Ya Junín'de ya da Tapalquén'de anlatıyorlar hikâyeyi. Bir çocuk, Kızılderili baskınından sonra kaybolmuş; herkes Kızılderililer çocuğu çaldı diyor. Annesi babası boş yere arıyorlar çocuğu; yıllar sonra ülkenin iç bölgelerinden gelen bir asker, onlara mavi gözlü bir yerliden söz ediyor ve bu gencin pekâlâ onların oğlu olabileceğini söylüyor. Sonunda mavi gözlü yerliyi buluyorlar (nasıl buldukları meçhul, ben de bilmediğim bir şeyi uydurmak istemiyorum) ve oğullarını tanıdıklarını düşünüyorlar. Çölde vahşiler gibi yaşayıp çalışan delikanlı artık ana dilinde duyduklarını anlamıyor, ama ilgisiz ve itaatkâr bırakıyor kendini ki annesi ve babası alıp evlerine götürsünler. Evin kapısına gelince duraklıyor, kim bilir belki de ötekiler durduğu için durmuştur. Sanki, bu ne der gibi kapıya bakıyor. Sonra birden başını eğiyor, bir nara atıyor, koridoru ve iki iç avluyu koşarak geçiyor ve mutfağa giriyor. İkirciklenmeden koluyla kararmış davlumbaza uzanıp çocukluğunda sakladığı boynuz saplı bıçağı çıkarıyor. Sevinçten gözleri parlıyor, ebeveynleriyse oğullarını buldukları için sevinçten ağlıyorlar.

Bu anıyı belki de başka anılar izlemiştir, ama Kızılderili dört duvar arasında yaşayamıyor, günlerden bir gün çölünü bulmaya gidiyor. Çok bilmek isterdim geçmiş ve şimdinin birbirine karıştığı, o baş döndürücü anda ne hissettiğini; o esrime anında kayıp oğul yeniden mi doğmuştu, ya da ölmüş müydü, yoksa bir çocuk ya da bir köpek gibi, annesiyle babasının evini tanımış mıydı? Evet, bunu bilmek isterdim.

GÖSTERMELİK

1952 yılında, bir Temmuz günü, yaslı adam Chaco denen o kasabaya çıka geldi. Uzun boylu, ince yapılı, yerli görünüşlüydü, yüzünde bir maske varmış gibiydi ya da diyelim ki bir budalanın yüz ifadesi. İnsanlar ona karşı saygılı davranıyorlardı, o olduğu için değil, yası temsil ettiği ya da yasın ta kendisi olduğu için. Nehrin kenarında bir yer seçti, komşuların yardımıyla iki destek üzerine bir ahşap levha yerleştirdi, onun üzerine de sarı saçlı bir bebek resmi yapıştırılmış karton bir kutu koydu. Bütün bunların yanı sıra, dört yüksek mumlukta dört mum yaktılar ve çevresini çiçeklerle süslediler. İnsanlar gecikmeden toplanmaya başladılar. Umutsuz yaşlılar, şaşkın gençler, saygıyla kasketlerini çıkaran gündelikçi işçiler kutunun önünden geçerken "başınız sağ olsun General," diye yineliyorlardı. O da, kutunun başında, gebe bir kadın gibi kollarını göbeğinin üzerinde kavuşturmuş, üzgün bir tavırla ziyaretçileri kabul ediyordu. Sağ elini uzatıp kendisine uzanan ellerle tokalaşıyor, tevekkülle: "Kader, elimizden gelen her şeyi yaptık," diyordu. Teneke bir kutu, iki peso olarak belirlenen yar-

dımı toplamak için konmuştu, birçokları bir kez gelmekle yetinmediler.

Bu yalancı cenaze törenini örgütlemek (soruyorum kendi kendime) kimin aklına gelmişti? Bir fanatiğin mi, acı çeken birinin mi, bir hayalperest ya da sahtekârın mı, yoksa bir utanmazın mı? Yaslı dul rolünü oynarken kendini Peron mu sanıyordu? Hikâye inanılır gibi değil ama gerçek, hatta birçok yerde bir değil, birçok kez yinelenmiş. Bu hikâye tam olarak o gerçekdışı günlerin göstergesi ve bir düş ya da *Hamlet*'te olduğu gibi bir oyunun içindeki oyun. Ne yaslı Peron idi ne de sarı saçlı bebek karısı Eva Duarte. Ama zaten Peron da Peron değildi, Eva da Eva, sadece varoşların sevgisini kazanmak için tasarlanmış (gizli adlarını ve gerçek yüzlerini bilmediğimiz) yabancılardı, adsızlardı; şişirilmiş bir efsaneydi, hepsi bu.

DELIA ELENA SAN MARCO

Once'nin köşelerinden birinde vedalaştık.

Öteki kaldırımdan dönüp baktım, siz de dönmüştünüz, el sallayarak bana hoşça kal dediniz.

Aramızdan arabalar ve insanlar sel gibi akıyordu, herhangi bir akşamüstü saat beşti, o selin bir hüzünlü Akheron olduğunu, dayanılmaz olduğunu nereden bilebilirdim ki.

Bir daha birbirimizi görmedik ve bir yıl sonra siz ölmüştünüz.

Ve şimdi belleğimde bu anıyı arıyorum, gözümde canlandırmaya çalışıyorum ve gerçek olmadığını düşünüyorum. O basit vedalaşmanın ardında sonsuz ayrılık vardı.

Dün gece yemekten sonra dışarı çıkmadım, oturdum bu tür şeyleri anlamak için Platon'un ustasına son söylettiklerini yeniden okudum. Beden ölünce, ruhun bedenden kaçtığını okudum.

Ve şimdi gerçek, acıyla sonradan yapılan yorum mu yoksa o basit vedalaşma mı bilemiyorum.

Çünkü eğer ruhlar ölmüyorsa, vedalaşmaların üzerinde durmamak doğru.

Hoşça kal demek ayrılığı yadsımak demek, yani: *Bugün ayrılığı oynuyoruz ama yarın görüşeceğiz.* İnsanlar vedalaşmayı icat ettiler çünkü her ne kadar olumsal ve kısa süreli olduklarını düşünseler de bir anlamda ölümsüz olduklarını biliyorlar.

Delia, bir gün (kim bilir hangi nehrin yakasında?) o gerçek olmayan diyaloğa yeniden başlayacağız ve kendimize, düzlüklerde yiten o kentte, Borges ve Delia olup olmadığımızı soracağız.

ÖLÜLER DİYALOĞU

Adam, 1877 yılının bir kış günü, tan vakti geldi Güney İngiltere'den. Sportif yapılı, pembe yanaklı, şişmandı; öyle ki herkesin onu bir İngiliz sanması kaçınılmazdı, gerçekten John Bull tiplemesine çok uyuyordu. Başında bir melon şapka, üzerinde önden açık tuhaf bir palto vardı. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan oluşan endişeli bir grup, adamı bekliyordu. Kimilerinin boynunda kırmızı bir çizgi vardı, ötekilerin başı yoktu, karanlıkta yürüyormuş gibi çekinerek kararsızlık içinde ilerliyorlardı. Yavaş yavaş yabancıya yaklaştılar, arkalardan bir yerden birisi kötü bir şeyler söyledi, ama eski bir korku duraksamalarına neden oluyordu, daha ileri gitmediler. Sarı benizli, karanlık bakışlı, saçı sakalı sanki yüzünü yiyecekmişçesine birbirine karışmış bir asker, kalabalığın önüne çıktı. On, on iki yara izi kaplanın çizgileri gibi bedenini yarıyordu. Yabancı, onu görünce dilini yutar gibi oldu ama sonra ilerledi ve elini uzattı.

"Böyle saygın bir savaşçıyı hainlerin silahlarıyla yıkılmış görmek çok acı," dedi tok bir ses tonuyla. "Ama cellatların, kötülüklerinin cezasını Victoria meydanındaki hapishanede çekmeleri için emir vermiş olmak mutluluk verici!"

"Santos Pérez ile Reinafé'dekilerden söz ediyorsanız, onlara çoktan teşekkür ettim," dedi kan içinde olan, yavaş yavaş ciddi bir edayla.

Öteki alay ya da tehdit ettiğini gizler gibi baktı, ama Quiroga devam etti:

"Rosas, siz beni hiçbir zaman anlamadınız. Yazgılarımız böylesine farklı olunca nasıl anlayabilirdiniz ki? Size gözlerini Avrupa'ya çevirmiş, dünyanın en ünlü kentlerinden biri olacak bir kenti yönetmek düştü, benim payıma ise Amerika'nın yalnızlıklarında, yoksul goşoların yoksul topraklarında savaşmak. Benim hükümranlığım mızraklar, haykırışlar, kumluklar ve ırak topraklarda neredeyse gizli utkulardan oluşuyordu. Bunlar hatırlanacak unvanlar mıdır? Ben insanların belleğinde yaşıyorum ve daha uzun yıllar yaşayacağım çünkü ben, Barranca Yaco denen yerde, bir kadırgada, atlı ve kılıçlı kişiler tarafından bir cinayete kurban gittim. O zaman kıymetini bilemediğim, ama benden sonraki kuşakların unutmak istemediği bu tuhaf ölümü size borçluyum. Cesur bir San Juanlının ilginç bir yapıtını ve çok güzel birkaç taşbaskısını siz de biliyor olmalısınız."

Yeniden kendine güven gelmiş olan Rosas, Quiroga'ya küçümseyerek baktı.

"Siz romantiğin birisiniz," diye alıkâm kesti. "Gelecek kuşaklarca övülmek; hiçbir değeri olmayan, kazanılan birkaç nişandan öteye gitmeyen çağdaşlarının övgüsünden çok daha değerlidir."

"Sizin düşünce tarzınızı biliyorum," diye yanıtladı Quiroga. "1852'de, şans size cömert davrandı ya da belki sizi sonuna dek sınamak istiyordu, size savaşta erkekçe ölmek şansı verdi. Siz bu armağana layık olmadığınızı gösterdiniz, kavga ve kan sizi korkuttu."

"Korkuttu mu?" diye tekrarladı Rosas. "Ben mi? Ben ki Güney'de vahşi tayları, sonra da bütün ülkeyi terbiye ettim."

Quiroga ilk kez gülümsedi.

"Kâhyalarınız ve ırgatlarınızın tarafsız tanıklıklarından biliyorum," dedi acele etmeden, "sizin, at üstünde neler yaptığınızı da biliyorum ama o günlerde Amerika'da, yine at üstünde, Chacabuco ve Junin ve Pama Ronda ve Caseros adlı başka güzellikler de gerçekleştirildi."

Rosas renk vermeden dinledi ve şöyle karşılık verdi:

"Ben cesaret sergilemek zorunda değilim. Benim güzel yanım, dediğiniz gibi, benden daha cesur kişilerin benim için savaşmasını ve ölmesini sağlamak. Bir örnek vereyim, size son veren Santos Pérez, mesela. Cesaret dayanma meselesi; kimileri daha çok kimileri daha az dayanır, ama sonunda herkes gevşer."

"Olabilir," dedi Quiroga. "Ama ben yaşadım ve öldüm, ama bugüne dek korku nedir bilmedim. Ve şimdi beni silsinler, yeni bir yüz ve yeni bir gelecek versinler istiyorum, çünkü tarih şiddet yanlılarından usanır. Yeni yaratılacak kim olacak, bana ne yaparlar bilmiyorum, bildiğim korkmadığım."

"Bana kendim olmak yetiyor," dedi Rosas, "başkası olmak istemiyorum."

"Taşlar da sonsuza dek taş olmak isterler," dedi Quiroga, "ve yüzyıllar boyunca taş olarak sürdürürler varlıklarını, ama bir gün gelir toz olurlar. Ben de ölümle tanıştığımda sizin gibi düşünüyordum, ama burada çok şey öğrendim. Dikkat edin ikimiz de şimdiden değişmeye başladık."

Rosas, Quiroga'nın söylediklerini dikkate almadı, yüksek sesle düşünüyormuş gibi:

"Kim bilir belki de ölmek için yaratılmadım, bu yerler ve bu konuşma bana sanki bir düşmüş gibi geliyor, ama benim gördüğüm bir rüya değil, henüz doğmamış birisinin gördüğü bir rüya.

Konuşmalarını sürdüremediler, çünkü tam o anda Birisi onları çağırdı.

SAHNE

Dehşetin mükemmel olması için Sezar, bir heykelin dibinde arkadaşlarının sabırsız hançerlerinin tehdidi altında çelik parıltıları ve yüzler arasında, kayırdığı, hatta oğlu gibi gördüğü Marcos Junius Brutus'u fark eder ve artık kendini korumaya çalışmaz, sadece Shakespeare ve Quevedo'nun yineledikleri gibi haykırır: "Sen de mi, oğlum!"

Yazgı yinelemelerden, değişik versiyonlardan, simetrilerden hoşlanır; on dokuz yüzyıl sonra, Buenos Aires'in güney bölgesinde, bir goşo başka goşoların saldırısına uğrar, düşerken saldırganlar arasında, vaftiz babası olduğu genci görür. Yüzüne karşı, genci suçlayarak hafif bir şaşkınlıkla şöyle der (aslında bu sözleri okumak değil duymak gerek): "Sen ha!" Onu öldürüyorlar ama o, aynı sahnenin yinelenmesi için öl*düğünü bilmiyor*.

Bir Sorun

Toledo'da Arap alfabesiyle yazılmış ve Cervantes'in *Don Quijote*'yi yazmak için yarattığı Cide Hamete Benengeli'nin elinden çıkma bir belge bulduklarını hayal edelim. Metinde, kahramanın (bildiğimiz gibi bu kahraman mızrağı ve kılıcını kuşanmış, İspanya yollarını arşınlıyor ve eften püften nedenlerle her önüne gelene meydan okuyor) katıldığı birçok savaştan birinin ardından bir adam öldürdüğünün bilincine vardığını okuyoruz. Kağıtta yazılanlar bu kadar; sorun gerisini getirmek, Quijote'nin tepkisini tahmin etmek.

Bildiğim kadarıyla üç olası yanıt var. Birinci yanıt olumsuz türden; önemli hiçbir şey olmuyor, çünkü Don Quijote'nin hayal dünyasında ölüm büyü kadar olağan bir şey ve bir adamı öldürmüş olmak, canavarlarla ve büyücülerle dövüşen ya da dövüştüğünü sanan birine rahatsızlık verecek bir şey değil. İkinci olası yanıt acıklı. Don Quijote hiçbir zaman fantastik hikâyeler okuru Alonso Quijano'nun izdüşümü olduğunu unutamıyor; ölümü görmek, bir düşün ona Kabil'in işlediği suçu işlettiğinin bilincine varmak onu çılgınlığından uyandırıyor. Üçüncüsü belki de akla en yakın

olan. O adam ölünce, Don Quijote bu korkunç eylemin bir çılgınlığın eseri olduğunu kabul edemiyor; sonucun gerçekliği ona yine gerçek bir nedenin var olduğunu düşündürüyor; yanıt bu olursa Don Quijote hiçbir zaman çılgınlığından kurtulamayacaktır.

Bir başka olasılık daha var, ama bu İspanyol, hatta Batı dünyasına yabancı ve daha eski, daha kompleks, daha yorgun bir ortam gerektiriyor. Don Quijote –ki artık Don Quijote değil, bir zamanların İndostán krallarından biri– düşmanın cesedi karşısında öldürmek ve yaratmanın, bariz bir biçimde insanları aşan, kutsal ya da büyülü edimler olduğunu seziyor. Ölümün, elindeki ağır ve kanlı kılıcın, kendisinin ve geçmiş tüm yaşamın, büyük tanrıların ve de evrenin aldatıcı olduğunu biliyor.

Sarı Bir Gül

Ünlülerin hep bir ağızdan (onun çok sevdiği bir nitelemeyi kullanarak) yeni Homeros, yeni Dante diye ilan ettikleri ünlü Giambattista Marino ne o akşamüstü ne de bir başka akşamüstü öldü, ama o dingin ve sessiz olay gerçekten yaşamının son olayıydı. Adam, yıllara ve başarılara doymuş, oymalı sütunlu geniş İspanyol yatağında ölüyordu. Birkaç adım ötede günbatımına bakan sakin bir balkon, biraz aşağıda mermer heykeller, defne ağaçları ve basamakları yansıtarak çoğaltan dikdörtgen havuzlu bir bahçe hayal etmek hiç zor değil. Bir kadın, bir vazoya sarı bir gül koymuş; erkek, doğrusu biraz kendi canını bile sıkan, o bildik dizeleri fısıldıyor:

Bahçenin mor renkleri,çimlerin görkemi,
İlkbaharda tomurcuklanan, nisanın gözleri...

İşte kutsal esin, o anda geliyor. Marino gülü *görüyor*, tıpkı Adem'in cennette bir gül görmüş olabileceği gibi ve sonsuzluğun söyledikleri değil, gülün ta kendisi olduğunu hissedi-

yor. Düşünüyor ki gülün adını anabiliriz ya da anıştırabiliriz ama onu anlatamayız. Odanın köşesinde sarımsı bir gölge oluşturan kat kat sıralanmış bütün o ciddi kitaplar (kendini beğendiği günlerde hayal ettiği gibi) dünyanın aynası değil sadece dünyaya eklenmiş bir şeyler.

Marino ölümünden hemen önce bu aydınlanmaya erişiyor, kim bilir belki Homeros ve Dante de erişmiştir.

TANIK

Yeni taş kilisenin neredeyse gölgesinde kalan bir ahırda gri gözlü, gri sakallı bir adam hayvan kokuları arasında alçakgönüllülükle, bir düş bekler gibi ölümü bekliyor. Gün, sadakatle gizli yasaları izler gibi, yoksul mekânda gölgelerle yer değiştirtiyor, birbirine karışırıyor; dışarıda sürülmüş topraklar, kuru yaprakların körelttiği su yolu ve korunun başladığı yere doğru, bir kurttan kalma birkaç ayak izi kapkara çamurda göze çarpıyor. Adam bir kenarda unutulmuş kalmış sanki; uyuyor ve düş görüyor. Ayine çağıran çan sesleriyle uyanıyor. İngiltere topraklarında akşamüzerleri duyulan çan sesleri bir alışkanlık haline gelmiş, ama adam çocukluğunda Woden'in yüzünü, kutsal dehşeti ve aşırı sevinci, Roma akçaları ve kalın giysilerle donatılmış hantal ahşap atların, köpeklerin, tutsakların kurban edilişini görmüş. Şafak sökmeden ölecek ve Pagan ayinlerinin imgeleri artık bir daha hiçbir zaman geri dönmeyecek; yeryüzü bu Sakson öldükten sonra biraz daha yoksullaşacak.

Bir kişi öldüğünde mekânı dolduran olayların son bulması bizi şaşırtabilir, ama her ölümle birlikte bir şey ya da sayı-

sız şeyler ölür, ama teozofların ileri sürdüğü gibi evren bilinci varlığını sürdürür. Geçmişte bir gün, İsa'yı görmüş olan gözlerin sonuncusu da kapandı, bir adamın ölümüyle Junin muharebesi de Helena'nın aşkı da öldü. Ben öldüğümde benimle ne ölecek, yeryüzü hangi dokunaklı ya da kırılgan biçimi yitirecek? Macedonio Fernández'in sesini mi, Serrano ve Charcas düzlüklerindeki bir at imgesini mi, maun bir yazı masasının çekmecesindeki kükürtlü sabunu mu?

MARTİN FIERRO

Bu kentten göze büyük görünen ordular çıktı, sonra kazandıkları şanla gerçekten göklere çıkarıldılar. Birkaç yıl sonra bazı askerler geri döndüler ve tuhaf bir umursamazlık içinde Ituzaingo ya da Ayacucho denen yerlerde yaşadıklarını anlattılar. Bu olaylar artık hiç olmamış gibi.

Bu diyarlarda iki zorbalık dönemi oldu. Birincisinde, Plata pazarından çıkan bir arabanın şoför mahallindeki birkaç adam sarı, beyaz şeftaliler taşıdıklarını söylediler; bir çocuk arabanın üzerini örten branda bezini bir köşesinden kaldırdı ve sakallarından kanlar akan birlikçi kafaları gördü. İkinci dönem, birçokları için hapishane ve ölüm, herkes içinse huzursuzluk, günlük yaşamda rezaletler, durmadan aşağılanma demek oldu. Bütün bunlar şimdi sanki hiç yaşanmamış gibi.

Bütün sözcükleri bilen bir adam özenle ve aşkla bu toprakların bitkilerini ve kuşlarını inceledi, hepsini tanımladı; belki de sonsuzluğa dek kalacak eğretilemeleriyle görkemli günbatımlarını ve ayın biçimlerinin uzun tarihçesini yazdı. Bunlar da şimdi hiç olmamış gibi.

Burada birbirini izleyen kuşaklar, sanata konu olan, bir

anlamda sonsuz ama sıradan değişimleri tanıdılar. Bunlar, şimdi sanki hiç olmamış gibi, ama bir otel odasında, bin sekiz yüz altmışlarda, bir adam bir kavga hayal etti. Bir goşo bir esmeri bıçağıyla kaldırıp bir çuval gibi fırlatıp atıyor, can çekişerek öldüğünü görüyor, eğilip çeliği siliyor, atını çözüyor, kaçtığını sanmasınlar diye acele etmeden atına biniyor. Bir kez gerçekleşen bu olay sonsuza dek yineleniyor. Görünen o koca ordular gidiyorlar, geriye önemsiz bir bıçak kavgası kalıyor; bir kişinin düşü herkesin belleğinin parçası oluyor.

DEĞİŞİMLER

Bir koridorda yönü gösteren bir ok gördüm ve bu zararsız simgenin bir zamanlar demirden, fırlatılan, kaçınılmaz olarak öldürücü bir nesne olduğunu; insanların ve aslanların bedenine saplandığını; Thermopyles'te güneşi gölgelediğini ve Harald Sigurdarson'a sonsuza dek altı ayaklık İngiliz toprağı kazandırdığını düşündüm.

Birkaç gün sonra birisi bana bir Macar süvarisinin fotoğrafını gösterdi; bükülmüş bir halat, bir binek hayvanın göğsünün çevresine dolanmıştı. Daha önce havada dolanıp çayırdaki boğaları bağlayan ipin, pazar günlerinin kaba bir avadanlığı olduğunu öğrendim.

Oeste mezarlığında kırmızı mermere kazınmış bir eski Cermen haçı gördüm; kolları kavisli ve uzundu, her birinin çevresinde bir çember vardı. Bu sıkıştırılmış ve sınırlandırılmış haç, kolları serbest olan bir başka haça şekil veriyordu, bu ikinci haçta bir tanrının çarmıha gerilişi resmediliyordu; Luciano de Samosata'nın "alçaklık makinesi" diye aşağıladığı çarmıha.

Haç, ip ve ok, bunlar insanoğlunun eskiden beri kullandı-

ğı aletler; bugün simgeye indirgenmişler ya da yüceltilmişler. Unutmanın yeryüzünden silmediği, belleğin değişime uğratmadığı tek bir şey yokken ve geleceğin hangi imgeleri getireceğini kimse bilemezken; bunlar neden bilmem, bende hayranlık uyandırıyor.

Cervantes ve Quijote Benzetmesi

Ülkesi İspanya'dan bezginlik getiren Kral'ın eski bir askeri gönlünü, Ariosto'nun engin coğrafyasında, düşlerin zamanı savurganlıkla harcadığı ve Montalban'ın Muhammet'in altın idolünü çaldığı o ay vadisinde avutmak istedi.

Kendisiyle hafiften dalga geçerek, okuduğu olağanüstü güzelliklerin etkisiyle aklı karışmış, El Toboso ya da Montiel denen sıradan yerlerde kahramanlık öyküleri ve harikalar arayan inançlı bir kişi hayal etti.

Don Quijote gerçekler ve İspanya karşısında düş kırıklığına yenik düşürek 1614'te doğduğu kasabada öldü. Miguel Cervantes onun ölümünden sonra ancak kısa bir süre yaşadı.

İkisi için de, yani hem düşü kuran hem de düşlenen için, bütün bu sahneler iki karşıt dünyaydı: Kitaplarda anlatılan, süvarilerin gerçeküstü dünyası ve XVII. yüzyılın günlük, basit yaşamı.

Yılların bu anlaşmazlığı törpüleyeceğini bilemediler; Mancha ile Montiel bölgeleri ve muhteşem süvari figürünün, gelecek için Sinbad'ın maceralarından ya da Arios-

to'nun engin coğrafyasından daha az şiirsel olmayacağını bilemediler.

Çünkü edebiyatın başlangıcında mitos var, sonunda da öyle.

Devoto Kliniği, Ocak 1955

CENNET, XXXI, 108

Diodoro Sículo, parçalanmış ve dağılmış bir tanrının hikâyesinden söz ediyor. Kim, hiç değilse bir kerecik olsun, bir günbatımında dolaşırken ya da geçmişinde kalan bir günü kafasında şekillendirmeye çalışırken sonsuz bir şeyler yitirdiğini düşünmemiştir ki.

İnsanoğulları bir yüzü, bir daha kavuşamayacağı bir yüzü yitirmişlerdi ve hepsi Roma'da (Gül'ün altında, düşlenen göksellik) Verónica'mn kefenini görünce inançla: "Hazreti İsa Efendim, gerçek Tanrım, demek böyleydi yüzün?" diye fısıldayan o haç yolcusu olmak istiyordu.

Bir yol üzerinde taş bir yüz var, üzerindeki yazıtta şöyle diyor: *Jaén'in Tanrısının Kutsal Yüzü'nün gerçek Resmi*; nasıl olduğunu gerçekten bilebilsek benzetmelerin sırrına sahip olabilir, böylece marangozun oğlunun aynı zamanda Tanrı'nın oğlu olup olmadığını bilebiliriz.

Pavlus o yüzü, onu mahveden bir ışık olarak gördü, Yuhanna ise tüm gücüyle parlayan bir güneş olarak; birçok kez durgun ışıkla sarmalanan Teresa de Jesus hiçbir zaman gözlerinin rengini kesin olarak belirleyemedi.

Bu yüz hatlarını, tıpkı büyülü bir sayının yok olması gibi, ya da kaleydoskoptaki bir imgeyi bir daha görememek üzere yitirdiğimiz gibi yitirdik. Görebilir ve görmemezlikten gelebiliriz. Belki de metrodaki bir Yahudi'nin profili İsa'nın profilidir; herhangi bir veznede bize para veren eller belki de bir gün çarmıha çivi çakmış askerin elleridir.

Belki de çarmıha gerilenin yüz hatlarından biri, bütün aynalardan bizi gözetliyordur; belki de o yüz herkes Tanrı olsun diye silindi.

Kim bilir o yüzü, bu gece düşlerin labirentinde görüp yarın uyandığımızda belki de hatırlamayız.

SARAY BENZETMESİ

O gün, Sarı İmparator şaire sarayını gösterdi. Yavaş yavaş ilk batı teraslarını arkalarında bıraktılar, teraslar bir amfi tiyatronun bitip tükenmek bilmeyen sıraları gibi metal aynaları ve ardıç ağacından karmaşık çitleri bir labirenti andıran bir bahçeye ya da cennete uzanıyorlardı. Güle söyleye bu labirente daldılar; ilk başta sanki kendilerini bir oyuna kaptırmış gibiydiler, ama sonra endişelerini bastıramadılar, çünkü labirentin dümdüz görünen yolları çok hafif ama sürekli kıvrılarak gizliden gizleye bir daire oluşturuyordu. Gece yarısına doğru, gezegenleri gözlemlemek ve tam zamanında bir kaplumbağanın feda edilmesi, büyülü duygusu veren bu bölgeden uzaklaşmalarına neden oldu, ama sonuna dek onların peşini bırakmayan kaybolmuşluk duygusundan bütünüyle kurtulamadılar. Daha sonra odalardan, avlulardan, kütüphanelerden ve bir su saati olan altıgen bir salondan geçtiler. Ve bir sabah, bir kuleden taştan bir adam gördüler, ama adam sonra bir daha hiç görünmemek üzere kayboldu. Sandal ağacından yapılmış kanolara binip göz kamaştırıcı nehirleri, ya da tek bir nehri geçtiler. İmparatorluk erkanı geçerken insan-

lar saygıyla yerlere kadar eğiliyordu. Bir gün bir adaya geldiler. Adadakilerden biri Göklerin Oğlu'nu daha önce hiç görmemiş olduğu için selam vermedi ve cellat, adamın kafasını kesmek zorunda kaldı. Simsiyah saçlar, karanlık danslar ve acayip altın maskeler umursamazlıkla gözlerini gördüler. Gerçek düşlere karışıyordu, daha doğrusu gerçek, düşün görüntülerinden biriydi. Yeryüzünün bahçeler, sular, görkemli yapılar ve biçimlerden başka bir şey olması imkânsız gibi görünüyordu. Yüz adımda bir, gökyüzüne bir kule yükseliyordu; bakanlara hepsi tıpatıp aynı renkmişler gibi geliyordu ama ilki sarıydı, sonuncusu ise kızıldı, renk tonları arasındaki fark o kadar ince ve öylesine çoktu ki.

Sondan bir önceki kulenin dibinde şair (herkesin gözlerini kamaştıran gösterilere uzak gibi görünüyordu) bugün adından ayıramadığımız ve en ince tarihçilere göre ona ölümsüzlüğü ve ölümü kazandıran kısa yapıtı okudu. Yazılı metin kayıp; kimileri tek bir dize olduğunu söylüyor, kimileri ise sadece bir kelime. Doğru olan, inanılmaz olan, o koskocaman sarayın tastamam ve tüm ayrıntılarıyla bu şiirde olması, tek tek her ünlü porselen ve her porselendeki her resim, karanlıklar ve günbatımının aydınlığı, anlı şanlı ölümlü hanedanların bütün mutlu ve mutsuz anları, sarayda yaşayan tanrılar ve ejderhaların geçmişi, hepsi bu şiirdeydi. Herkes susmuştu, İmparator şöyle haykırdı: "Sarayı yerle bir ettin!" ve celladın çelik kılıcı şairin yaşamını söndürdü.

Başkaları hikâyeyi başka türlü anlatıyor. Yeryüzünde birbirinin tıpatıp aynısı iki şey olamaz; (diyorlar ki) şairin şiiri okuması sarayın yok olması için yeterli oldu, saray son hecede son buldu, yok oldu. Bu tür söylenceler edebi kurgular olmaktan öteye gitmiyor elbette. Şair, İmparator'un kölesiydi, köle olarak öldü. Yapıtı unutuldu çünkü unutulmayı hak ediyordu; soyundan gelenler hâlâ evrenin sözlerini arıyorlar, bulamayacaklar.

EVERYTHING AND NOTHING

İçinde kimse yoktu; yüzünün (ki o zamanların kötü resimlerinde bile hiç kimseye benzemiyor) ve düşlemsel, heyecanlı, bolca sözünün ardında biraz soğukluktan ve kimsenin düşlemediği bir düşten başka bir şey yoktu. İlk başlarda herkesin onun gibi olduğunu sanıyordu, ama bu bomboşluktan bir arkadaşına söz etmeye başlayınca arkadaşının ona karşı tuhaf bir tutum alması, yanlışını görmesine neden oldu ve o andan sonra her an, bir bireyin hemcinslerinden farklı olmaması gerektiğini hissetti. Bir ara derdinin çaresini kitaplarda bulacağını düşündü, biraz Latince öğrendi, Latince kadar olmasa da biraz da bir dostunun sözünü ettiği Grekçe'yi öğrendi. Daha sonra aradığını pekâlâ insanlığın basit bir alışkanlığını icra etmekte bulabileceğini düşündü ve bir haziran günü, uzun bir öğleden sonra Anne Hathaway'le bu yola adım attı. Yirmi küsur yaşında Londra'ya gitti. İçgüdüsel bir yaklaşımla, kimse onun bir sarı çizmeli Mehmet Ağa olduğunu sanmasın diye kendini önemli birisiymiş gibi göstermeye alıştırdı; Londra'da yazgısı olacak meslekle tanıştı: Oyunculuk, yani sah-

nede, onu bir başkası olarak görmeyi oynayan insanların karşısında başka birini oynamak. Tiyatro oyunculuğu ona, özel, yoksa ilk mi demek gerek, mutluluğu tanıttı; ama son dizeler söylenip, son ölü sahneden çekildiğinde üzerine çöken gerçekdışılık duygusundan nefret ediyordu. Ferrex ya da Timurlenk olmaktan çıkıyor yeniden sarı çizmeli Mehmet Ağa oluyordu. Tedirginliğini gidermek için yeni kahramanlar ve başka trajik hikâyeler hayal etti. Böylece, Londra'nın genelevleri ve barlarında bedeni, bedenlik görevini yerine getirirken ruhu kahinin uyarısına aldırmayan Sezar, tarla kuşundan tiksinen Juliette, bozkırda aynı zamanda kader tanrıçaları olan büyücülerle konuşan Macbeth oluyordu. Hiç kimse onun kadar başka başka kişiler olmamıştır, Mısırlı Proteus gibi o da insanoğlunun bin bir türlü biçimine girmiştir. Kimi zaman, kimsenin deşifre edemeyeceğinden emin, yapıtının bir köşesine bir itiraf sokuşturmuştu. Richard tek başına birçoklarının rolünü üstlendiğini söylüyor; Iago tuhaf sözcüklerle "ben ben değilim," diyordu. Varolma, düş kurma ve temsil etmenin temel özdeşliği ünlü tiratlarına esin kaynağı oldu.

Bu yönlendirilen hayal dünyası yirmi yıl boyunca böylece sürüp gitti. Ama bir sabah bir kılıç darbesiyle defalarca ölen kral olmaktan, defalarca birleşip ayrılan, uyumlu bir biçimde can çekişen sevgili olmaktan bıkkınlık ve dehşete kapıldı. Hemen o gün tiyatrosunu satmaya karar verdi. Bir hafta geçmeden doğduğu kasabaya dönmüştü bile. Orada çocukluğunun ağaçlarını ve derelerini buldu, bunları ilham perisinin mitolojiden ve Latince'deki seslerden esinlenerek düşlediği öteki ağaçlar ve derelerle bir tutmadı. Önemli birisi olmalıydı; çok para kazanan, borçlanmalar, davalar ve ufak tefecilik işleriyle ilgilenen bir işadamı oldu. Bildiğimiz o kısır vasiyetini, dokunaklı, edebi öğelerden özellikle uzak durarak bu kimliğiyle yazdı. Londra'dan gelen arkadaşları, inzi-

vaya çekildiği kasabasında onu ziyaretine geliyorlardı, o zaman arkadaşları için şair rolünü yeniden üstleniyordu.

Tarih şunu da ekliyor, ölmeden önce ya da öldükten sonra Tanrı'mn karşısına geçiyor ve şöyle diyor: "Ben ki boş yere onca farklı kişi oldum, bir tek kişi olmak istiyorum, kendim". Tanrı gürleyerek şöyle yanıtlıyor: "Ben de ben değilim, sevgili Shakespeare, ben de dünyayı senin yapıtını hayal ettiğin gibi hayal ettim, düşlerimde seni de biçimlendirdim, ve sen de tıpkı benim gibi birçok kişisin ve hiç kimsesin."

RAGNARÖK

Rüyalarda (diye yazıyor Coleridge) imgeler, yarattıklarını düşündüğümüz izlenimleri şekillendirirler; bir sfenks bize baskı yaptığı için korkuya kapılmayız; hissettiğimiz korkuyu açıklamak için sfenks düşleriz. Eğer durum böyleyse, nasıl olur da o geceki düşte şekilleri hikâye etmek bile şaşkınlık, heyecan, ürküntü, tehdit ve sevince neden olur? Hikâyeyi anlatmaya çalışacağım. Belki bütün rüyanın bir tek sahneden oluşuyor olması anlatım zorluğunu hafifletebilir ya da ortadan kaldırır.

Mekân, Felsefe ve Edebiyat Fakültesi; zaman günbatımı. Her şey (rüyalarda sık rastlandığı gibi) biraz farklıydı, hafifçe bir ululama, durumu farklı yapıyordu. Otoriteleri övüyorduk, ben Jorge Henríquez Ureña ile konuşuyordum, aslında uyanık olduğumda yıllarca önce öldüğünü biliyordum. Birdenbire bir bağırış çağırışla yerimizden zıpladık. İnsan ve hayvan haykırışları geliyordu Aşağı'dan. Birisi, "Geliyorlar!" diye bağırdı, sonra "Tanrılar! Tanrılar!" diye sesler duyuldu. Dört ya da beş kişi kalabalıktan ayrıldı ve büyük amfi tiyatronun platformuna çıktılar. Hepimiz ağlayarak alkışladık,

yüzyıllar sonra tanrılar sürgünden dönüyorlardı. Platformun üzerinde olduklarından da cüsseli görünüyorlardı, başlarını arkaya atarak, göğüslerini kabartarak vakur bir azametle kabullendiler karşılamamızı. Birisi elinde, hiç kuşkusuz rüyalardaki basit bitkiselliğe uymak için, bir dal taşıyordu, öteki görkemli bir hareketle aslında bir pençe olan elini uzatıyordu; Janus'un yüzlerinden biri kaygılı Thoth'un kıvrık gagasına bakıyordu. İçlerinden biri, hangisi şimdi bilemiyorum, belki de alkışlarımızdan etkilendiği için, gıdaklamayı andıran, inanılmaz acı, ıslıkla yaygara arası zafer çığlıkları atmaya başladı. O andan sonra her şey değişmeye başladı.

Olay, Tanrıların (belki biraz da abartarak) konuşmayı bilmedikleri şüphesiyle başladı. Yüzyıllar boyunca acı çekerek kaçak yaşamak insanlıklarını köreltmişti. Müslümanlığın hilali, Hıristiyanlığın haçı bu kaçaklara acımasız davranmıştı. Alınları eğikti, dişleri sararmıştı; Kızılderililerin ya da Çinlilerin bıyıkları gibi sarkık bıyıklar ve hayvanımsı sarkık alt dudaklar Olimpos sülalesinin dejenerasyonunun göstergesiydi. Giysileri gün görmüş, edepli yoksul giysilerinden çok, serserilerin ve kenar mahalle kabadayılarının kötü şıklığını anımsatıyordu. Bir rozet iliğinde kırmızı bir karanfil sallanıyordu, bedene sımsıkı oturmuş bir ceketin altından bir kamanın kabartısı seziliyordu. Bir anda son kartlarını oynadıklarını hissettik. Kapana kıstırılmış yaşlı hayvanlar gibi onlar da düzenbaz, cahil ve acımasızdılar, eğer kendimizi korkuya ya da merhamete kaptıracak olursak bizi yok ederlerdi.

Koca koca revolverlerimizi (nasıl olduysa rüyaya revolverler de karıştı) çıkardık ve keyifle Tanrıları öldürdük.

CEHENNEM, I, 32

12. yüzyılın son yıllarında bir leoparın sabahtan akşama dek bütün gördüğü, ahşap kalaslar, diklemesine demir çubuklar, gidip gelen kadınlar ve erkekler, bir duvar ve galiba bir de kuru yapraklarla örtülü taştan örülmüş bir kanaldı; hepi topu bu kadar. Sevgi ve gaddarlığı, parçalamanın sıcacık keyfini ve geyik kokusu saçan rüzgârı özlediğini bilmiyordu, bilemezdi; ama içinde bir şeyler kabarıyor, baş kaldırıyordu. Düşünde Tanrı ona şöyle demişti: "Bildiğim, insanoğlu defalarca sana baksın ve seni unutmasın, biçimini ve simgeni evrende önemli bir yeri olan bir şiire geçirsin diye bu hapishanede yaşayacaksın ve burada öleceksin. Tutsaklık çekeceksin ama bir şiire bir sözcük kazandıracaksın." Rüyasında Tanrı, hayvanı cahillikten kurtardı ve hayvan nedenlerini anlayıp yazgısını kabul etti, ama uyandığında içinde sadece anlaşılmaz bir kabullenme, cesur bir cahillik vardı çünkü basit bir yırtıcı hayvan için dünyanın yapısı fazlasıyla karmaşıktı.

Yıllar sonra Dante, herhangi bir insanoğlu gibi sebepsiz ve yalnız, Ravena'da ölecekti. Rüyalarından birinde Tanrı

ona yaşamının gizli amacını ve görevini açıklamıştı, sonunda şaşkınlıkla kim olduğunu, ne olduğunu anladı ve kırgınlıklarını kutsadı. Geleneksel söylencelere göre, uyandığında sonsuz bir şeye sahip olup yitirdiğini ve ona bir daha sahip olamayacağını hissetti çünkü basit bir insanoğlu için dünyanın yapısı fazlasıyla karmaşıktı.

BORGES VE BEN

Ötekinin, Borges'in başından geçiyor olaylar. Ben Buenos Aires'te yürürken bir bina girişine, camlı bir kapıya bakmak için, belki de farkında olmadan duraklıyorum; Borges'in haberlerini postadan alıyorum, adını profesörler üçlüsünde ya da yaşamöyküsü sözlüklerinde görüyorum. Kum saatlerini, haritaları, 18. yüzyılın tipografyasını, kökenbilimi, kahvenin tadını ve Stevenson'un metinlerini severim; öteki Borges de bunları yeğler, ama bir tür kendini beğenmişlikle bütün bunları bir oyuncunun nitelikleri olarak görür. İlişkimizin düşmanca olduğunu söylemek abartılı olur; ben yaşıyorum, kendimi yaşamın akışına bırakıyorum ki öteki Borges edebiyatını örebilsin; bu edebiyat benim yaşam nedenim. Birkaç geçerli sayfa yazmayı başardığını itiraf etmemde bir sakınca yok, ama bu sayfalar beni kurtaramaz, böyle oluşu belki de iyi olanın artık kimsenin, öteki Borges'in bile malı olmamasından, anlatım diline ve geleneklere ait olmasından dolayıdır. Bunun dışında, benim yazgım kesin olarak kaybolmak, ancak bazı anlarım öteki Borges'te yaşamını sürdürebilir. Her ne kadar o sapkının bozmak ve büyütmek

alışkanlığı olduğunu bilsem de yavaş yavaş her şeyi ona bırakıyorum. Spinoza bütün varlıkların kendi varlığında direndiğini biliyordu, taş sonsuza dek taş, kaplan sonsuza dek kaplan olarak kalmak ister. Ben Borges olarak kalmak istiyorum, kendim (tabii ki eğer birisiysem) olarak değil; her ne kadar kendimi onun kitaplarında öteki kitaplarda ya da bir gitarın tıngırtısında bulduğum kadar bulamasam da. Yıllar önce ondan kurtulmayı denedim ve kenar mahalle mitolojisinden zaman ve sonsuzluk gibi konulara geçtim, ama bunlar şimdi artık Borges'in oldu; yeni bir şeyler düşünmeliyim. İşte böyle, yaşamım bir kaçış, her şeyi yitiriyorum, her şey unutulan geçmişe ya da ötekine ait.

Bu satırları hangimizin yazdığını bilmiyorum.

ARMAĞANLAR ŞİİRİ

Kimse ne gözyaşıyla ne sitemle indirgesin
Tanrı'mn, yüce bir alaysılamayla
Ortaya koyduğu ustalığı, aynı anda
Hem kitapları hem de geceyi sunarak bana.

Bu kitaplar kentinden iki fersiz gözü
Efendi kıldı; yalnızca bu gözleri,
Düşlerin kitaplıklarında okuyabilen
Anlamsız paragrafları bağışlayan,

Gündoğumlarımn hevesine. Yeni gün
Sonsuz kitaplarını boşuna saçmakta önlerine,
Zorlu; zorlu el yazmaları gibi tıpkı
İskenderiye'de yokluğa karışan.

Açlıktan susuzluktan (derler bir Yunan öyküsünde)
Ölür bir kral, pınarlar arasında bağ bahçe içinde;
Yorgun düşerim başıboş aşındırıp sınırlarım
Bu ulu ve dipsiz kör kitaplığımın ben.

Ansiklopediler, atlas, Doğu
Ve Batı, yüzyıllar, hükümranlıklar,
Simgeler, evren ve varoluş anlatıları, ne ki
Boşuna duvarların sunduğu bunca şey.

Ağır aksak kendi karanlığımda, loş sığınağımda
Kararsız yordamıyla değneğimin,
Yoklarım cenneti düşleyen ben
Böylesi bir kitaplığın altını.

Adını kesinlikle *yazgı* koyamayacağımız
Bir şey yönlendirir işte bunları;
Ele geçirmiştir bile başkası, o başka belirsiz
Akşamlar çöktüğünde bir sürü kitabı ve karanlığı.

Ağır aksak yürürken geçitler boyu
Çoğunlukla kutsal bir dehşete düşerim
Sanki ötekiymişim, ölmüş olan, atacak olan
Bu adımları yine aynı bu günlerde.

Hangimiz yazmaktadır bu şiiri
Bu bir çift ben mi yoksa tek bir karanlık, bir gölge mi?
Ne önemi var beni adlandıran sözcüğün
Eğer tek ve bütünse üstümüzdeki lanet?

Ya Groussac ya Borges; bakmaktayım bu sevilesi
Dünyaya, gitgide biçimsizleşen ve sönen
Belli belirsiz bir solgun küle dönen
Tıpkı düşe, uykuya ve unutuşa benzeyen.

Kum Saati

Doğrudur, ölçülebilir yaz güneşinde
Bir direkten yere vuran sert gölgeyle
Ya da Herakleitos'un deliliğimizi
Gördüğü şu ırmakta akan suyla.

Ölçüye gelmeyen zaman, zaten zaman ile
Benzeşir yazgı: gündüzün ağırlıksız
Gölgesi ve yolunu bulurken
Akışı tersine çevrilemeyen su.

Doğrudur, ama çöllerin zamanı
Bulmuştur başka bir şeyi, pürüzsüz ve ağır,
Sanki düşlenmiş gibidir
Ölçülmek için ölülerin zamanı.

Böyle çıkmıştır bu alegorik araç
Sözlüklerdeki gravürlerden,
Duman rengi antikacı dükkanlarının
Külrengi dünyaya sürdükleri.

Tek kalmış satranç filinden, korunmasız
Kılıçtan, bulanık teleskoptan,
Afyondan aşınmış sandal ağacından,
Tozdan, bilinmez yazgıdan ve hiçlikten.

Kim duraksamamıştır bu çetin
Ve kasvetli aracın önünde
Tırpana eşlik ederken sağ elinde tanrının,
Ve Dürer'in kendi çizgileriyle yinelediği.

Ters dönmüş koni aralık tepesinden
Bırakır sakınarak akan kumu,
Altın azar azar salsın kendini ve
Doldursun diye evreninin çukur camını.

Belli bir tadı var izlemenin bu
Anlaşılmaz akışı ve azalışını kumun,
Ve o düşme anında, üst üste yığılarak
Girdaplanmasını tam da insana yaraşır bir telaşla.

Döngülerin kumu hep aynı kum
Ve sonsuzdur bu kumun tarihi; böylece,
Kısmetlerinin ve acılarının altında hiçbirinin
İşleyemediği sonsuzluk uzanır dipsiz derinlerde.

Düşüş bir an bile duraksamaz.
Ben kan yitiririm, cam yitirmez. Kumun
Dökülme töreninin sonu gelmez
Ve akan kumla çeker gider yaşamımız da.

Kumdan dakikalarda inanırım
Evrensel zamanı duyumsadığıma:
Aynalarıyla belleği kuşatan ya da
Büyülü Lethe'yi çözüp eriten tarih.

Bulut sütunu ve ateş sütunu,
Kartaca ve Roma ve onların zorlu savaşı,
Büyücü Simon Magus, yedi ayak toprak
Sakson Kralı'nın Norveç Kralı'na sunduğu,

Sayısız kum tanesinden oluşan bu ince iplik,
Dur durak bilmeden her şeyi sürükler ve yitirir.
Ben kendimi kurtaramam, rastlantısı bu ya
Zamanın, tözüm kırılgan.

SATRANÇ

I

Durgun ve ağırbaşlı köşelerinde oyuncular,
Ağır aksak taşları yönlendiriyorlar. Satranç tahtasında
Sürdürüyorlar günsökümüne değin bu zorlu
Ortamı, iki rengin birbirinden kıyasıya nefretiyle.

İçlerinden tılsımlı güçler yayar bu taşlar:
Homeros söylencelerinden kale, çevik at,
Silahlarını kuşanmış vezir, en arkadan gelen şah,
Çapraz fil ve saldırgan piyonlar.

Oyuncular bırakıp gittiğinde,
Zaman onları tükettiğinde,
Tören kesinkes bitmemiş olacak.

Doğuda tutuştu ilk bu kavga
Sergilendiği tiyatro bugün tüm dünya.
Öteki gibi, sonsuzdur bu oyun da.

II

Silik şah, çarpık fil, öfkeli vezir,
Dosdoğru yükselen kale ve kurnaz piyon
Kara ve ak yollar üzerinde ilerler
Aranır ve dövüşürler silahlarıyla.

Oyuncunun uzanan elinin,
Yazgılarını yönettiğini bilmezler,
Sarsılmaz bir gücün özgür istençlerini
Ve ömürlerini denetlediğini bilmezler.

Öte yandan oyuncu da tutsaktır
(Ömer Hayyam'ın özlü sözü) başka bir tahtaya,
Kara gecelerden ve ak günlerden.

Tanrı oyuncuya hamle yaptırır ve o da, taşa.
Tanrı'nın ardında kim bilir hangi tanrı başlatır örgüsünü,
Toprağın ve zamanın ve düşün ve can çekişmenin.

AYNALAR

Aynaların dehşetini duyumsamış olan ben
Yansımaların olanaksız uzamının
Bitip başladığı, yaşanamayacak yerde,
Yalnızca geçirgensiz camın önünde değil

Bir yandan da göğün derinindeki öteki maviliği
Yansılayan göz alıcı suyun önünde,
Zaman zaman bir ters kuşun bir uçuş
Yanılsamasını çizdiği ya da bir titreşimle ırgalanan

Ve usul sessiz yüzeyi önünde,
Pürüzsüzlüğü belirsiz bir mermerin ya da
Uzaklardan bir gülün aklığını,
Bir düş gibi yineleyen kırılgan abanozun,

Bugün, bunca ve çok şaşırtıcı yıldan sonra
Değişken ayın altında başıboş gezinilen
Yıllar sonunda soruyorum kendime,
Hangi yazgı aynalardan korkmama yol açtı.

Metal aynalar, maskesinin ardına saklı
Maun ayna, buğulayarak gözden kaçıran
Kızıl alacakaranlığının pusunda
Kendisine bakan ve bakılan o yüzü,

Sonsuz sayıda görürüm onları, temel
Uygulayıcılarıdır eskil bir anlaşmanın,
Çoğaltırlar dünyayı üretici bir eylem olarak,
Uyku durak bilmez ve ölümcüldürler.

Bu belirsiz, anlamsız dünyayı sürdürürler
Baş döndürücü örümcek ağında onun;
Onları buğular kimi kez akşamları,
Ölmemiş bir adamın soluğu.

Pusudadır cam, gözetler bizi. Yatak odasının
Dört duvarı arasında bir ayna varsa eğer,
Artık yalnız değilim. Başka biri daha var. Yansıma
Var gün doğarken sinsi bir oyun sahneye koyan.

Her şey olur biter ve anımsanmaz hiçbir şey
Bu camdan dolaplarda,
Buralarda, düşsel hahamlar gibi,
Kitapları sağdan sola okuruz.

Claudius, bir akşamda kral, düşlerin kralı,
Kendisinin bir düş olduğunu duyumsamadı
Bir oyuncunun sessiz bir sanatla, sahne üstünde
Onun alçaklığını oynayıp yansıttığı o güne değin.

Düşlerin görülmesi alışılmadık, aynaların olması,
Her günün alışıldık ve aşınmış
Dağarcığının yanılsamayı da içermesi
Yansımaların kurduğu engin kürede.

Tanrı (diye düşünmüşümdür) kılı kırk yarar
Kurmak için olanca elle tutulamayan yapıyı,
Işığın camın parlaklığıyla ve
Gölgenin düşle kurduğu.

Tanrı geceleri yarattı ve onları
Düşlerden kurdu ve aynaların biçimlerinden,
İnsan bunun bir yansıma ve anlamsız olduğunu
Duyumsasın diye. İşte bundan korku salar içimize.

Elvira de Alvear

Her şeyi vardı onun ve usul usul
Her şey onu bırakıp gitti. Güzelliğini
Kuşanmış gördük onu. Sabah
Ve duru öğle vakti gösterdi,
Doruklardayken ona, güzelim krallıklarını
Yeryüzünün. Akşam siliyordu hepsini.
Yıldızların iyiliği (sonsuz ve
Her yanı tutan nedenler ağı) sundular
Ona kısmetini, uzaklıkları yakın eden,
Tıpkı uçan halı gibi ve karıştırır birbiriyle
İstek ile tutkuyu ve tanrı vergisi şiiri,
Gerçek acıları dönüştüren bir müziğe,
Bir fısıltıya, söylentiye ve bir simgeye
Ve ateşe ve kanında savaşı Ituzaingó'nun
Ve defne dallarının ağırlığı,
Ve kendini zamanın başıboş ırmağının
(Irmak ile dolambaç) sularında yitirmenin keyfi
Ve akşamın usulca inen renklerinde.
Her şey onu bıraktı, tek biri dışında.

Kendisinden hiç esirgenmemiş incelik
Ayrılmadı yanından ömrünün sonuna değin
Çılgınlığın ve ay tutulmasının ötesine değin,
Neredeyse meleksi bir biçimde. Elvira'dan ilk
Gözüme çarpan, yıllar önce,
Gülümseyişiydi ve aynı oldu sonuncusu da.

Susana Soca

Usuldan bir sevecenlikle akşamın
İnen renklerine baktı. Hoşuna gidiyordu,
Karmaşık ezgilerde yitip gitmek
Ya da dizelerin o bambaşka yaşamında.
Temel kızıl renkte değil dumanlarda
Eğriliyordu kırılgan yazgısının ipi,
Ayrımcılığa yatkın ve gidip gelmeler,
Duraksamalar ve ufacık ayrımlarda süren.
Bu karmakarışık dolambaçta gezinmeyi
Göze almadan, dışardan seçerek
Biçimleri, kargaşayı ve uzanan yolu,
Tıpkı aynanın öteki hanımı gibi.
Yakarıların ötesinde kalan tanrılar
Onu önüne bıraktılar şu kaplanın, Ateşin.

Ay

Öykūdeki gibi bir varmış bir yokmuş,
Gerçek, dūşsel ve kuşkulu
Bunca olayın gelip geçtiği zamanlarda,
Bir insan ōlçüye gelmez bir

Kurgu tasarladı evreni kuşatarak,
Bir kitapta dūzgūlemeyi ve sonsuz gūçle
Bu yūce ve yorucu el yazmasını derledi
Dūzenledi ve yūzūmūze okudu en son dizeyi.

Önüne çıkan bu kısmete borçluluğunu
Belirtecekti ki gōzlerini kaldırıp gōrünce
Havada parıldayan yuvarlağı ve kavradı
Kafası karışarak ayı unuttuğunu.

Kurmaca da olsa anlattığım ōykū,
Çok iyi aktarır būyūcūlūğū
Çoğumuzun eyleme dōktūğūnū,
Yaşamımızı sōzcūklere dōnūştūrmeyi.

İşin özü hep yiter. Esinlenme konusunda
Tüm sözcüklerin yasası budur.
Ayla bitmez tükenmez alışverişimi aktaran
Bu özet de kaçınamayacak yasamn gücünden.

İlk kez nerede gördüm bilemiyorum,
Yunanın öğretisinden önceki gökte mi
Yoksa inmekte olan akşamda mı
Taşlıkta kuyunun ve incir ağacının üstünde mi.

Bilindiği gibi, bu değişken yaşam, birçok başka
Şeyin yanı sıra, çok da güzel olabilir
Karşılıklı bakıştığımız bir akşam vakti de
Yine böyleydi, ah paylaştığımız ay.

Gecelerin aylarından daha çok
Şiirdekileri anımsayabiliyorum: büyülenmiş
Dragon moon baladındaki dehşet salan ay
Ve ozan Quevedo'nun şiirindeki kanlı ay.

Bambaşka bir ayı, kan kırmızı ve kanayan
Ayı anlattı Juan şaşılacak yırtıcılar
Ve şanlı ürkünçler kitabında;
Çok daha duru aylar da var gümüşten.

Pisagor kanla yazmış bir aynaya
(Bir gelenek böyle aktarır)
İnsanlar da ondan yansıyanları,
Ay olan başka bir aynada okurlarmış.

Koca kurdun kol gezdiği balta girmemiş
Bir orman var; yazgısı kurdun,
Alaşağı etmek ayı ve öldürmek onu
Deniz kızıllaştığında, son gündoğumunda.

(Bunu bilir ön bilici Kuzey
Ve hem de o gün geldiğinde açılan
Denizleri saracağını, ölülerin
Tırnaklarıyla yapılmış teknenin.)

Yazgım Cenevre ya da Zürih'te,
Ozan olmamı kararlaştırdığında
Ben de üstlendim tüm ozanlar gibi
Ayı tanımlama görevini.

Bir biçimde kılı kırk yararak özenle
Alçakgönüllü değişkeleri tükettim,
Lugones'in amber ile kumu zaten
Kullanmış olduğu korkusu altında.

Basımevine erişmenin zorlu onuruna
Kesin ulaşamamış olan dizelerimi
Aydınlatan ayın kaynağı, uzak ülkelerden
Fildişi, puslu havalar, soğuk karlar oldu.

Cennetteki o kızıl Adem gibi
Her bir şeye kesin ve gerçek ve
Bilinmeyen adını koyan adam
Gibi olduğunu düşündüm ozanın.

Ariosto öğretti bana kuşkular içindeki
Ayda yaşadığını düşlerin, ele geçmeyenin,
Yitirilen zamanın, zaten birbirinin aynısı,
Olabileceklerin ya da olanaksızlıkların.

Üç biçimli Diana'dan büyülü gölgesini
Seçip görmeyi bağışladı bana Apolodorus;
Hugo bana altından bir orak ve bir İrlandalı,
Tragedyaların karanlık ayını verdi.

Ben söylencelerin madenini kazıp
Aylarını yoklarken mitolojinin,
Oracıkta el altındaydı, köşeyi dönünce,
Tanrısal ayı her günün.

Tüm sözcükler arasında bir tane var
Biliyorum onu anımsayacak ya da canlandıracak.
Gizi işin kullanmakta bunu, bence, olanca
Alçakgönüllülüğümüzle. *Ay* bu sözcük.

Artık onun katıksız görünümüne leke
Düşürmeyi göze alamam boş bir imgeyle;
Ben onu çözülemez ve gündelik buluyorum
Ve benim yazınımın çok ötesinde.

Biliyorum ay ya da *ay* sözcüğü
Çok sayıda ve tek, her neysek
Biz işte odur, bu eşsiz karmaşık yazı
Uğruna yaratılmış olan harftir.

Yazgının ya da yüce güçlerin insana
Verdiği simgelerden biridir, gün gelip
Ya utkulu sevinçle ya da acı çekerek
Kendi gerçek adını bununla yazabilsin diye.

YAĞMUR

Ansızın aydınlandı akşam
Çünkü serpeleyen yağmur indi artık.
İnmekte ya da indi. Yağmur,
Hiç kuşkusuz geçmişte olan bir şey.

Yağmurun indiğini duyan anımsamıştır
Bahtın açıldığı o zamanı,
Ona gül adında bir çiçek göstererek
Ve gül kızılının garip rengini.

Camları buğuyla perdeleyen o yağmur
Yitik kırlarda sevinç uyandıracak,
Çardağında kara üzümlerle.

Artık var olmayan o avluda. Islak akşam vakti
Bana sesi getiriyor, sevdiğim özlediğim sesi,
Dönüp gelen babamın sesi; meğer ölmemiş.

Cromwell'in Ordularından Bir Komutan Tasarımına Yazılmıştır

Mars'ın surları bile alaşağı edemiyor
Tanrı'nm ilahilerinin esinlediğini;
Gözleri, savaşlara bakmış bu gözleri,
Başka bir ışıktan (başka bir yüzyıldan) bakıyor.
Eli kılıcın demir kınında.
Yeşillikler üstünde sürmekte savaş;
İngiltere, olanca toz dumanın ve at
Ve utku ve gün boyu kavganın ardında.
Komutan, çabalar aldanmadır,
Boşunadır kuşanılan zırh ve boşuna ayak diremesi
İnsanın, vadesi bir günde dolan insanın;
Her şey olup biteli artık yıllar vardır.
Seni yaralayacak olan demir paslandı şimdi;
Sen de hüküm giymişsin (bizim gibi).

YAŞLI BİR OZANA

Yürüyorsun Kastilya kırlarında
Ama gözlerin sanki görmüyor. Aklın
Tekerleme gibi bir şiirinde Juan'ın
Ve neredeyse değilsin farkında

Sararan günbatımının. Başıboş titreşir
Işık ve göz alabildiğine yayılır,
Doğuda, bu alaycı ve kıpkızıl ay
Belki de öfkenin aynasıdır.

Gözlerini yukarı diker bakarsın. Bir
Anısı uyanır senin olan bir şeyin, başlar
Ve söner. Solgun başını indirirsin,

Ve hüzünlü yürüyüşünü sürdürürsün,
Yazdığın dizeyi anımsamadan:
Ve kanayan aydır mezar taşı yazıtı.

ÖTEKİ KAPLAN

*And the craft that createth a semblance**
– MORRIS, *Sigurd the Volsung* (1876)

Bir kaplan düşüyor aklıma. Alacakaranlık
Yüceltiyor engin ve kalabalık Kitaplığı
Ve sanki uzaklaştırıyor rafları;
Güçlü, saf, kanlar içinde ve yeni,
Balta girmemiş ormanında ve sabahında
Yol alarak balçığın içinde izini bırakacak
Adını bile bilmediği bir ırmak boyunda.
(Onun dünyasında ne adlar var ne geçmiş
Ne gelecek, olan yalnızca belli bir an.)
Ve ilerleyecek yabanıl ıraklarda,
Dolambacın örgülenen köşelerini koklayacak
Kokulardan en çok da sabahın kokusunu
Ve baş döndüren kokusunu geyiğin;
Bambu çubukları arasından çözgülerim
Çizgilerini ve kemikli bedenini sezinlerim
Seğiren görkemli derisi altında.
Çukur denizlerle çölleri gezegenin
Boşuna girer aramıza; Güney Amerika'nın

(*) (Ing.) Ve bir benzerlik yaratan ustalık.

Uzak bir limanındaki bu yapıdan
İzliyorum ve düşlüyorum
Seni, ah, Ganj boylarının kaplanı.

Akşam gönlüme iniyor ve düşünüyorum
Dizelerimin çağırdığı kaplanı
Simgelerden ve gölgelerden bir kaplan,
Bir dizi söz oyunu, benzetme
Ve ansiklopediden anılar
Ve ölümcül kaplan, kara yazgılı kuyum,
İster güneşin ister değişen ayın altında,
İster Sumatra'da ister Bengal'de sürdürsün
Sevda, başıboşluk ya da ölüm alışkanlığını.
Simgelerin kaplanına karşı çıkarsam
Gerçeğine, kanı sıcak akana,
Manda kabilesini telef edene
Ve bugün, 39 yılının 3 Ağustos günü,
Uzanmakta otlukta ağır aksak bir
Gölge, ama onu daha adlandırmak bile
Ve koşullarını kafada kurmak, sanatın
Kurmaca ürününe çeviriyor ve çıkıyor
Yeryüzünde gezinen canlı bir yaratık olmaktan.

Üçüncü bir kaplanı arayacağız. Bu
Ötekiler gibi benim düşlerimden oluşan
Bir biçim olacak, insanların sözcüklerinden
Bir dizge ve omurgalılardan bir kaplan değil
Söylencelerin çok ötesinde, ayakları yere basan
Bir kaplan. İyi biliyorum, ama bir şey
Bana bu belirsiz serüveni dayatıyor,
Bu anlamsız ve eskil serüveni ve arıyorum
Bu akşam vakti içinde peşine düştüğüm
Öteki kaplanı, dizelerde olmayanı.

Blind Pew

Denizden uzakta ve güzelim savaştan,
Ve işte böyle övüyor yitirdiği sevgiyi
Kör korsan yorgun düşmüştü İngiltere'yi
ve onun toprak yollarını arşınlamaktan.

Çiftlik köpeklerinin havlaması hırlaması
Onaydı köy çocuklarının yuhalaması da,
Ağrılı sızılı ve kesik kesik uyuyordu
Hendeklerde kapkara toza bulanıyordu.

Biliyordu uzaklardaki altın rengi kumsallarda
Saklı duran gömü onundu
Ve işte bu avutuyordu ters giden talihini;

Seni de, uzaklardaki başka altın kumsallarda,
Beklemekte hiç bozulmayacak gömün:
Engin ve belirsiz ve zorunlu ölüm.

Bin Sekiz Yüz Doksanlardan Bir Görüntüye Gönderme

Hiçbir şey. Yalnızca bıçağı Muraña'nın.
Yalnızca duman renkli akşamda kesintiye uğrar tarih.
Bilmem neden akşamları yakamı bırakmaz
Daha önce hiç görmediğim bu katil.
Palermo daha aşağıdaydı. Sarı duvarı
Tutukevinin göz alıyordu dış mahallede
Ve balçıkta. Gözünü budaktan sakınmayan
Bu bölgede dolaşmaktaydı alçak bıçak.
Bıçak. Yüzü silinmişti
Ve bu kiralık adamın haşin
İşi yüreklilikti, kalmamıştı geriye
Bir gölgeden ve çelik parıltısından başkası.
Mermerleri soldurup, donuklaştıran zaman
Dileyelim korusun bu sarsılmaz adı: Juan Muraña.

Albay Francisco Borges'in Ölümüne İlişkin (1833-74)

Atının üstünde bırakıyorum onu,
Alacakaranlıkta ölümü aradığı bu saatte;
Yazgısından payına düşen tüm saatlerden
Bu sürüp gitsin, acıklı ve utkulu.
Aklığı kırlar boyunca ilerlemekte
Atıyla ve kaputuyla. Ölüm sabırla
Pusuya yatmış tüfeklerde. Hüzünle
Yol almakta Francisco Borges düzlüklerde.
Çevresini saran mitralyöz ateşi
Gözüne görünen, uçsuz bucaksız pampa,
Görüp işittiği işte bu oldu yaşamı boyunca.
Gündelik yaşamında, sürgit savaş içinde.
Yükseklerde bırakıyorum onu, söylence evreninde
Ve neredeyse sırası gelmemiş olarak bu dizelerde.

A. R.'NİN ANISINA

Belirsiz yazgı ya da kesin yasalar
Bu düşü yöneten, evren,
Bu pürüzsüz parçasını yolumun
Paylaşınama izin veriyor Alfonso Reyes ile.

Ne Sinbad ne Odysseus bilirdi
Kimsenin tümüyle bilmediği sanatı,
Bir ülkeden ötekine geçmeyi
Ve bütünleşerek, her birinde olmayı.

Eğer bellek sapladıysa bir kez olsun
Okunu ona, zorlu madeniyle silahın
Oyup işlemiştir çok sayıda ve ağır ağır
On iki hecelik dizeleri ya da yakılan ağıdı.

Çalışmalarına destek insanca umuttu
Ve yaşamımn ışığı oldu verebilmek
Dizelerle bir daha unutulamayacak olanı
Ve yenilemek İspanyol düzyazısını.

Ağır aksak *Myo Cid* destanının ötesinde
Karanlıkta kalmaya çabalayan insan sürüsünün;
Elden avuçtan kaçan yazının izini sürüyordu
Ta dış mahallelerin *lunfardo* argosuna değin.

Marino'nun beş bahçesine ulaşınca
Durakaldı, ama içinde ölümsüz ve
Temel bir şey vardı, sıkı çalışmayı
Ve tanrısal görevi yeğleyen.

Daha doğrusu yeğlerdi, derin düşüncelerin
Bahçelerini; düşüncelerinde Porfirio
Yükselirdi gölgelerin ve coşkunun
Başlangıcın ve Sonun Ağacının önünden.

Reyes, yaptıklarım anlamlandıramadığımız tanrı,
Bereketli ve tutumlu olanı yöneten sağgörü
Kimilerimize daire dilimini ya da yayı verdi,
Ama senden esirgemedi baştan sona tüm çemberi.

Sevinçleri ararsın ya da hüzünleri
Dış görünümlerin ve tanınmışlığın sakladığını;
Erigena'nın tanrısı gibi, hiç kimse olmak istedin.
Sen de tüm insanlık olabilmek için.

Engin ve kırılgan görkemlere
Ulaştı biçemin, o değerli gül,
Ve tanrının savaşlarına katıldı
Keyifle atalarının savaşçı kanı.

Nerede olacak Meksikalı? (soruyorum)
Algılayabilecek mi Oedipus'un dehşetiyle
Tuhaf Sfenks'i, İlk örneğini
Kımıltısız Yüzün ve Elin.

Yoksa gezgin mi? Swedenborg'un istediği gibi,
Yeryüzümüzden daha canlı ve karmaşık
Bu yüce ve tanrısal şenliği ancak biraz
Yansıtan bir dünyada mı gezmekte?

Eğer bellek (lake ile fildişi imparatorluklarının
Gösterdiği gibi) kendi gizli cennetini
Biçimlendiriyorsa, artık bu görkemde
Bir başka Meksika ve başka Cuernavaca var.

Bilir tanrı yazgının insana
Sunduğu renkleri bugünün ötesinde;
Bu sokakları arşınlıyorum. Yine de
Pek az şey kavrıyorum ölümden yana.

Yalnızca bir şeyi biliyorum. Alfonso Reyes
(Deniz onu her nereye sürüklemiş olsa da)
Kendini mutlu ve uyanık tutacaktır,
Başka bir giz karşısında ve başka yasalar önünde.

Eşsiz insanı yüceltelim, engin olana
Utku alkışları ve haykırışlar sunalım;
Lekelemesin gözyaşlarım sakın
Sevgimizin anısına yazdığı bu şiiri.

BORGESLER

Portekizli atalarımdan ya kimseyi tanımıyorum
Ya da pek azını biliyorum Borgeslerin:
Kim bilir kim sürer tenimde, bilinmez biçimde,
Alışkanlıkları, kararlılıkları ve korkularıyla.
Hiç var olmamış gibi güçsüz
Ve sanatın yol yordamına yabancı,
Çözülemez biçimde parçası olurlar
Zamanın, toprağın ve unutuşun.
Daha iyi böylesi. Üstlerine düşeni bitirmiş
Portekizdir onlar, ünlü insanlardır
Doğunun surlarına dayanan
Ve denizlere ve kumların öteki denizine açılan.
Kraldır onlar gizemci çölde yolunu
Yitiren ve ölmediğine yemin içen.

LUIS DE CAMOENS'E

Acımadan, öfkeye kapılmadan çentecektir
Zaman kahraman kılıçları. Acınası ve hüzünlü
Özlem içinde döndün yurduna,
Ah kaptan, ölmeye geldin yurdunda
Ve yurdunla birlikte. Yitip gitmişti
Portekiz'in çiçeği büyülü çöllerde
Ve zaten önceden yenik düşmüş haşin İspanyol,
Gözdağı oluyordu yurdun korunmasız kıyılarına.
Bilmek isterdim oradan sonuncu kumsalı
Kavrayıp kavramadığını alçakgönüllülükle,
Batı olsun Doğu olsun, çelik olsun
Sancak olsun elden giden her şeyin,
Yaşamını sürdüreceğini (habersiz insandaki
Değişimden) senin Aeneis'inde Lusitanya'da.

Bin Dokuz Yüz Yirmiler

Yıldızların çarkı sonsuz değil
Ve kaplan dönüp gelen biçimlerden biri,
Ama biz, yazgıdan ve serüvenden uzaklarda,
Tükenmiş bir zamandan sürgün olduğumuzu düşünürdük,
Hiçbir şeyin olup bitmediği bir zamandan.
Evren, trajik evren, yoktu burada
Ve onu geçmiş günlerde aramak gerekti;
Kerpiçlerden ve bıçaklardan kendi halinde bir söylence
düzmüştüm;
Ve Ricardo sürülerini güdenleri düşünürdü.
Geleceğin bir şimşek barındırdığım bilmiyorduk,
Rezilliği, yangını ve Birliğin dehşet gecesini sezmemiştik;
Arjantin tarihinin sokaklara dökülüp yürüyüşe geçeceğini
söylememişti hiçbir şey bize,
Tarih, öfke, sevda,
Deniz gibi taşan kalabalıklar, Córdoba adı,
Gerçeğin ve inanılamayanın, dehşetin ve görkemin tadı.

1960'TAN BİR ÖVGÜ

Apaçık yazgı ya da gizli yasalar
Bu düşü güden, benim alın yazım,
Hepsi ister-ah gerekli ve tatlı yurdum
Utkusuz ve utançsız kucaklarsın,
Yüz elli çaba dolu yılı,
Ben de, bir damla, söyleşirim seninle, ırmak,
Ben de, bir an, söyleşirim seninle, zaman,
Ve aramızdaki bu sırdaş söyleşi yönelir,
Alışıldığı üzere, törenlere ve tanrıları seven
Gölgelere ve başvurur şiirin onuruna.

Yurdum, seni yıkıntılarında duyumsadım
Geniş kenar mahallelerin günbatımında
Pampadan esen yelin, kapının eşiğine getirdiği
Şeytan arabasında ve sabırlı yağmurda
Ve usul alışkanlıklarında yıldızların
Ve gitara düzen veren elde
Ve düzlüklerin çekiminde,
Uzaklardan bile kanımızın duyumsadıklarında,

Tıpkı duyumsadığı gibi Britanyalının denizi ve
Dini bütün simgelerde ve gömütlerdeki kül kaplarında
Ve yaseminlerin adanmış sevdalarında
Ve bir çerçevenin gümüşünde ve
Yumuşacık dokunuşunda sessiz maunun
Ve etlerin ve yemişlerin tatlarında
Ve karargâhta asılı maviye çalan ve ak
Bayrakta ve aldırışsız öykülerinde bıçak kavgalarının
Ve akşamlarda,
Birbirinin aynı biten ve bizi yüzüstü koyan
Ve belleklerde bir hoş seda bırakan anılarında,
Kölelerin sahiplerinin adlarını taşıdığı
Eski zaman avlularının, ve ateşin çevreye
Saçtığı acınası sayfalarında görme engellilere,
Hazırlanmış kitapların ve inmesinde
Tufan gibi Eylül yağmurlarının
Kimsenin unutmayacağı şeylerde, ama bunlar
Hiç de olamaz senin hallerin ve simgelerin.

Uçsuz bucaksız topraklarından büyüksün,
Uzun ömrünün günlerinden çok daha fazlasın
Toplamından daha fazlasın gelmiş geçmiş
Akla sığmayan kuşakların. Bilemeyiz
Sonsuz ilkörneklerin canlı yüreğinde
Tanrı için ne olduğunu senin.
Ama ancak seçebildiğimiz bu yüz için
Yaşıyoruz biz ve can veriyoruz ve umuyoruz,
Ah ayrı kalınamayan ve gizemli yurdum.

ARİOSTO VE ARAPLAR

Hiç kimse kitap yazamaz. Bir
Kitabın gerçek olabilmesi için,
Günsökümü ve günbatımı gereklidir
Yüzyıllar, silahlar ve ayıran ve birleştiren deniz.

Ariosto da böyle düşündü, kendini
Bırakıp ağır aksak keyfine boş zamanlarda
Yolların, duru mermerlerin ve kara çamların,
Dönüp daha önce düşlenmiş olanları düşlemenin.

Onun İtalya'sının havası dopdoluydu
Düşlerle, çetin yüzyıllar boyu toprağı
Yoran savaş biçimleriyle belleğin
Ve unutuşun atkı ve çözgüsünde.

Akitanya koyaklarında yolunu yitiren
Bir ordu kurulan tuzağa düştü;
Böyle doğdu o kılıcın ve Roncesvelles'de
Öten o borunun düşü.

İngiltere'nin bağında bahçesinde o çetin
Sakson putları ve ordularıyla yayıldı
İnatçı ve beceriksiz bir savaşla; ve tüm
Bunlardan geriye bir düş kaldı: Arthur.

Kuzeyde kör bir güneşin denizi bulandırdığı
Poyrazın adalarına uyuyan bir erdenin
Düşü geldi, ateşten bir çemberin ardında
Uykusunda efendisini bekleyen.

Kim bilir İran'dan mı yoksa
Parnassos'tan mı çıkageldi bu kanatlı at düşü,
Silahlarını kuşanmış büyücünün şaha kaldırdığı
Ve ansızın çölde günbatımına gömülüp giden.

Büyücünün küheylanından bakıyormuş gibi
Ariosto yeryüzünün krallıklarını gördü
Savaşın ve gözünü budaktan sakınmayan genç
Sevdalının şenlikleriyle karıklanmış.

Tıpkı belli belirsiz altın bir tozumanın içinden
Bir bahçe gördü yeryüzünde,
Sınırları başka gizli bahçelere yayılan
Angelica ile Medoro'nun sevdası için.

Tıpkı yanılsamalı görkemler gibi
Hindistan'da afyonun etkisinden sezilen
Furioso'dan da sevdalar gelir geçer
Bir çiçek dürbününün kargaşasında.

Ne sevdayı görmezden geldi ne alaysılamayı
Ve böylece düşünde gördü, alçakgönüllülükle,
Tek başına bir kale; içindeki her şey
(tıpkı bu yaşamdaki gibi) düzmece.

Tüm ozanlara olduğu gibi, yazgı ya da
Kısmet ona az bulunur bir kader biçti;
Ferrara yollarında yürüdü ve bir
Yandan da aya doğru yol aldı.

Düşlerin süprüntüsü, düşlerdeki
Nil'in bıraktığı belirsiz mil,
Bunlarla sarılıp dokundu çilesi
Görkemle parlayan bu dolambacın.

İnsanın talihi yaver giderse içinde
Yitebileceği bu koca parlak pırlantanın
Uyuşuk ezgilerin alanlarının
Teninden ve adından çok daha ötelerin.

Tüm Avrupa yitti. İşte bu yaratıcı
Ve kötücül sanatın sayesinde,
Ağlayabilirdi Milton Bradimarte'nin
Sonuna ve Dolinda'nın kaygısına.

Avrupa yitti. Ama başka armağanlar
Bağışladı bu engin düş Doğunun
Çöllerinde oturan ve arslanların kol
Gezdiği gecede yaşayan ünlü insanlara.

Bugün hâlâ büyüleyen bu tatlı kitap
Anlatır bize, bir gecelik kraliçesini
Günsökümünde, amansız palanın
Önüne bırakan kralı.

Haşin gece olan kanatlar, bir filin asılı
Kaldığı acımasız pençeler,
Mıknatıs gibi çeken dağlar sevgi dolu
Kucaklamasıyla tekneleri parçalayan,

Öküzün boynuzları arasında duran yeryüzü
Ve bir balığın üstünde duran öküz; abrakadabra,
Tılsımlar ve sihirli sözcükler
Granitin içinde altından mağaralar açan;

Agramante'nin sancağını izleyen
Sarazenlerin düşledikleri; bunu
Düşledi türbanlı karanlık yüzler
Batı'nın efendisi olan bu düşü.

Ve Orlando şimdi bir gülümseme,
Artık kimsenin düşlemediği bir düş olan
Uyuşuk ve amaçsız harikalarla dolu
Bomboş uzanan millerce alan.

İslam'ın hünerleriyle indirgenmiş
Yalın bir bilgi birikimine, yalnızca öyküye,
Yapayalnız, derin düşlerde, kendini düşlemekte.
(Utku unutuşun biçimlerinden biri.)

Camdan sızan, artık solan titrek ışığı
Bir akşamın daha vurmakta kitabın cildine
Ve bir daha yanmakta ve bir daha sönmekte
Kapağı göz alıcı kılan öteki akşamlar.

Boş kalan odada sessiz kitap
Zamanda yol almakta. Geride kalmakta
Gündoğumları ve gece boyu uyanık saatler,
Ve yaşamım da benim, gördüğüm bu evecen düş.

Anglosakson Dilbilgisi Çalışmalarına Başlarken

Elli kuşak gelip geçtikten sonra
(Zaman hepimize böylesi dipsiz uçurumlar sunar)
Koca bir ırmağın ta öte ucuna dönüyorum
Viking ejderhalarının bile varamadığı yere,
Keskin ve zahmetli sözcüklere
Toprağa dönüşmüş bir ağızla
Kullandığım, Northumbria ile Mercia günlerimde,
Haslam ya da Borges olmadan önceleri.
Julius Sezar'ın Romeburg'dan gelip
Britanya'nın örtüsünü çekip açan ilk kişi
Olduğunu okuduk Cumartesi;
Üzümler olmadan duymuş olacağım
Sırların bülbülünün sesini
Ve krallarının gömütünü saran
On iki savaşçının yaktığı ağıdı.
Başka simgelerin simgesi, çeşitlemeleri
Gelecekteki İngilizce ya da Almanca gibi görünür bu sözcükler bana
Ve denizi ya da bir kılıcı yüceltmek için bir adamın kullandığı

Bir zamanlar imge olan sözcükler;
Yarın yaşama dönecektir,
Yarın *fyr, fire* olmayacak, yalnızca bu türden
Yerelleştirilmiş ve değişken bir tanrı,
Kimseye kısmet olmamış eskil bir hayrete düşmeden
bakmak ona.

Övgüler olsun sonsuz
Dolambacına nedenler ve sonuçların
Kimseyi görmeyeceğim ya da bir başkasını göreceğim
Aynayı göstermeden önce bana
Bağışlar bu katıksız dalışı düşüncelere
Gündoğumunun diliyle.

LUKA XXIII

İster puta tapan ister Yahudi ya da yalnızca bir insan
Yüzü zaman içinde yitip gitmiş;
Artık geri kurtaramayız unutuştan onu,
Adının suskun harflerini.

Acıma duygusu diye bildiği ancak
Kenan illerinin çarmıha çivilediği
Bir haydutun bilebildiğiydi. Bundan önceki
Zamandan elimiz boş bugün. Ancak yolun

Sonu gelip çarmıha gerilmiş ölürken,
Halkın aşağılamaları arasından işitti
Yanı başında can vermekte olan
Tanrı'nın kendisiydi ve ona körlemesine şöyle dedi:

Beni de anımsa sen gidince
Kendi krallığına ve duyulur duyulmaz ama
Gün gelip de tüm insanlığı yargılayacak olan ses
Ona çivilendiği korkunç haçtan sözünü verdi

Cennetin. Daha da konuşmadılar
Sona gelene değin, ama tarih
Ölmesine izin vermeyecek bellekte
Her ikisinin can verdiği o akşam vaktinin.

Ah dostlarım, İsa Mesih'in bu dostunun
Masumiyeti, işte bu suçsuzluktur
Ona Cenneti isteten ve kazandıran
Yüz kızartıcı cezadan,

İşte buydu birçok kez sürükleyen onu günaha
Ve kimi kez de bulayan elini kana.

ADROGUÉ

Hiç kimse, anlamını vermeyen gecede
Kendimi parkın kara çiçekleri arasında
yitireceğimden korkmasın; çiçekler orada

Eski sevdalara ya da akşam keyiflerine elverişli
Dokularını örmekte, hep o aynı ezgiyi şakıyan
Gizli kuş, yuvarlacık havuz ve çardak,
Kimliksiz bir yontu ve belirsiz yıkıntı.

Oyuğun içinde kof gölge, garaj
(Biliyorum) tozdan ve yaseminlerden
Oluşan bu dünyanın sınırlarını çiziyor,
Verlaine'in de hoşlanacağı Julio Herrera'nın da.

llaçsı kokularını salar gölgeye
Okaliptus ağaçları: bu eskil kokuyu;
Zamanın çok ötesinde ve anlaşılmaz
Dilin, malikanelerin devrini dile getirir.

Adımlarım arar ve bulur umulan
Eşiği. Karanlık kenarlarını sundurma
Çizer ve damalı taşlıkta durmadan
tekdüze damlar su musluktan.

Kapının öte yanında uykudadırlar
Onlar bu uyku sayesinde
Düşlerin gölgesinde sahibidir
Göz alabildiğine dünün ve ölü her şeyin.

Her bir nesneyi tanırım bu eski
Yapıda: içindeki kırılcalarla
Şu duman rengi taşı da, kendini
Sürgit ikiye katlayan bulanık aynada.

Ve bir halkayı ısıran arslan
Başını ve renkli camlarını pencerelerin,
Çocuğa tansıklarını açıklar bunlar
Kızıl bir dünya ile bambaşka yeşil bir dünyanın.

Yazgının ve ölümün çok ötesinde
Direnirler ve her birinin kendi öyküsü vardır,
Ama bunların hepsi de yazgısı içinde olup biter
Dördüncü boyutun; anılarla belleğin.

Bu boyutta, yalnızca bundadırlar şimdi
Taşlıklar ve bahçeler. Geçmiş,
hem tan ağarmasını hem de çın sabahı kucaklayan
bu korunağın çemberinde tutar onları.

Nasıl olur da yitirebilirdim tam da bu
Türden kibirsiz ve sevgili şeyleri,
Bugün artık Cennetin ilk Ademe
Sunduğu güller gibi erişilemez?

Övgüler düzmenin o eskil sersemleticiliği,
İçime bir ağırlık gibi çöküyor o evin düşüncesi
Ve anlayamıyorum zamanın nasıl da akıp gittiğini,
Ben, zaman ve kan ve acı olan ben.

Şiir Sanatı

Zaman ve sudan oluşan ırmağa bakmak
Ve anımsamak zamanın başka bir ırmak olduğunu,
Bilmek kendimizi bir ırmak gibi yitirdiğimizi
Ve yüzlerin sular gibi akıp gittiğini.

Duyumsamak uyanıklığın başka bir uyku olduğunu
Düşlerinde uyumadığını ve ölümü gören
Bizim etimizin o ölüm olmadığından korkan
Her gece yattığımız o ölüm, adına uyku dediğimiz.

Günde ve yılda simgesini görmek
İnsanın günlerinin ve yıllarının,
Yılların yıkımını, aşağılamasını dönüştürmek
Bir ezgiye, fısıldanan bir söylentiye, bir simgeye,

Ölümde uykuyu görmek, günbatımında
Hüzünlü altını, böyledir işte şiir,
Ölümsüz ve yoksuldur. Şiir
Döner gelir tan ağarır gibi, gün batar gibi.

Kimileyin akşamları bir yüz
Bakar bize bir aynanın dibinden;
Sanat işte bu ayna gibi olmalı
Bize kendi yüzümüzü açan ayna.

Odysseus'un, tansıklardan bıktığını anlatırlar,
Itaca'sını daha uzaktan seçerken sevdadan ağlamış,
Yemyeşil ve alçakgönüllü yurdunu. Sanat işte bu Ithaka'dır
Yeşil sonsuzluktan, tansıklarla yok bir işi.

Sonsuz ırmak gibidir hem bir yandan da
Akıp geçen ve durakalan ve camıdır yansıtan tıpkı
Durmadan değişen Heraklitos gibi, tıpkı kendisi olan
Ve bir başkası, bir sonsuz ırmak benzeri.

Müze

Bilimde Kesinlik Üzerine

... O imparatorlukta, Haritacılık Sanatı öyle bir Mükemmeliyet ki tek bir Eyalet'in haritası tüm Kent'i, İmparatorluğun Haritası ise bütün bir Eyalet'i kapsıyordu. Zamanla, bu Ölçüsüz Haritalar yeterli olmadı ve Haritacılık Akademisi İmparatorluğun, İmparatorluk boyutlarında ve sınırları İmparatorluğun sınırlarıyla örtüşen bir haritasını gerçekleştirdiler. Haritacılık Çalışmalarının daha az Tiryakisi olan Bir Sonraki Kuşaklar, bu büyük Harita'nın Kullanışsız olduğunu anladılar ve haritayı pek de yürekleri yanmadan güneşli yaz ve amansız kış günlerinin acımasızlığına terk ettiler. Hayvanların ve dilencilerin yaşadığı Batı çöllerinde hâlâ Harita'nın paramparça kalıntılarına rastlanır; bütün Ülke'de bunun dışında Coğrafya Bilimi'nin başka bir kalıntısı yok.

SUÁREZ MIRANDA, *Viajes de varones prudentes*,
dördüncü kitap, bölüm XLV, Lérida, 1658

DÖRTLÜ

Ötekiler öldüler, ama bu geçmişte gerçekleşti,
Hangi mevsim ölüme en uygundur (kimse bilmiyor).
Ben, Yakup el Mansur'un kulu,
Mümkün mü ölmem, güller ve
Aristoteles'in öldüğü gibi?

Divan de Almotasim el Magrebi (12. yüzyıl)

SINIRLAR

Verlain'in bir satırı var ki bir daha hiç hatırlamayacağım,
yakın bir sokak var adımlarıma yasaklanmış,
bir ayna var kendimi son olarak gördüğüm,
bir kapı var dünyanın sonuna dek kapattım.
Kütüphanemdeki kitaplar arasında (onları görüyorum)
kimisi var ki artık hiç açmayacağım.
Bu yaz elli yaşımı dolduracağım;
Ölüm hiç durmadan harcıyor beni.

JULIO PLATERO HAEDO'nun
Inscripciones'inden (Montevideo 1923)

Şair Ününü İlan Ediyor

Gökkubbede şöhretim değerlendiriliyor,
Doğu'nun kütüphanelerinde dizelerim kapışılıyor,
Emirler, beni altına boğmak için arayıp duruyorlar,
Melekler en son şiirimi ezbere biliyorlar.
Çalışma aletlerim aşağılanma korkusu,
Yürek darlığı;
Keşke ölü doğmuş olsaydım.

Abulkasım Hadrami Divanı (12. yüzyıl)

CÖMERT DÜŞMAN

1102 yılında Magnus Barfod bütün İrlanda Krallıklarının fethine kalkışmıştı; söylenenlere göre ölümünden hemen önce Dublin Kralı Muirchertach'tan şu selamı almış:

Senin ordularında altın ve fırtına savaşıyor,
Ey Magnus Barfod.
Yarın krallığımın topraklarında, savaşın mutlu
Olsun,
Senin o kral ellerin kılıcın.

H. GERING'in
Del Anhag zur Heimskringla'sından (1893)

HERAKLİTUS'UN PİŞMANLIĞI

Ben ki birçok kişi oldum, hiçbir zaman
Kollarında Matilde Urbach'ı kendinden geçiren
o adam olamadım.

GASPAR CAMERARIUS, *Deliciae Poetarum Borussiae, VII, 16*

J. F. K. Anısına

Bu kurşun eski.

1897 yılında Montevideo, Arredondo'dan bir genç bu kurşunu Uruguay Başkam'na sıktı, suç ortakları olmadığını bilsinler diye uzun süre kimseyle görüşmemişti. Otuz yıl önce aynı mermi Lincoln'ü öldürmüştü, artık bir eylemcinin, ki Shakespeare'in dilinde adı Marcus Brutus olmuştu, Sezar'ın katili, canilik mi yoksa büyücük esremi bilinmez. 17. yüzyılın yarısına doğru öç, bu mermiyi kıyım gibi bir savaşın ortasında İsveç Kralı Gustav Adolf'u öldürmek için kullanılmıştı.

Daha önce mermi başka bir şeydi, çünkü Pitagoras'ın ruh göçü kavramı sadece insanoğlu için geçerli değildir. Doğu'da vezirlere verilen ipek kordondu, Alamo Kalesi'ni savunanları yok eden tüfekler ve süngülerdi, bir kraliçenin boynuna saplanan üçgen bıçaktı, Mesih'in etini delip geçen bahtsız çiviler ve Çarmıh'ın ahşabıydı, Kartaca kumandanının demir bir yüzükte sakladığı zehirdi, Sokrates'in bir günbatımında sakince içtiği bir kadeh içkiydi.

İlk zamanlarında Kabil'in Habil'e fırlattığı taştı ve bugün hayal bile edemediğimiz daha nice şeydi ve de insanoğlunun ve mucizevi ama kırılgan yazgısının sonu olabilir.

SONDEYİŞ

Çeşitli konulardaki bu yazılar (zaman biriktirdi, ben değil, aralarında başka bir edebiyat görüşüyle yazdığım için düzeltmeye cesaret edemediğim eski parçalar da var) umarım konuların coğrafi ve tarihsel çeşitliliklerinden daha az göze batar. Baskıya verdiğim bütün kitaplar arasında sanırım hiçbiri bu küçük koleksiyon kadar kişisel ve düzensiz, silva de varia lección,* *değil. Kişisel çünkü içinde birçok yansıma ve araya sıkıştırma var. Başımdan çok az olay geçti ve birçoklarını okudum. Daha doğrusu: Başımdan geçen olayların çok azı Schopenhauer'in felsefesinden ya da İngiltere'nin sözlü ....*

Bir kişi yeryüzünün resmini yapmaya kalkışır. Yıllar boyunca bir mekânı illerin, krallıkların, dağların, koyların, teknelerin, adaların, balıkların, odaların, aletlerin, yıldızların, atların, insanların resimleriyle doldurur. Ölmeden az bir zaman önce bakar ki sabırla gerçekleştirilen bu labirent, kendi yüzünün çizgilerini taşıyor.

J.L.B.
Buenos Aires, 31 Ekim, 1960

(*) Çeşitli şeyler ve yazılar koleksiyonu – ç.n.

Santiago'daki Borges anıtı.

Borges *Yaratan*'da krallıkları, şehirleri, yıldızları, adaları, insanları anlatarak yeryüzünün resmini çiziyor.

Öykü, şiir ve denemelerin iç içe geçtiği *Yaratan*'da Borges, hayatının ve metinlerinin olmazsa olmazları sayılan kaplanlardan, rüyalardan, Doğu ve Avrupa kültürlerinin simgelerinden bahsediyor. Evrenselle yerelin iç içe geçtiği zengin bir çeşitlilik içinde hem felsefi hem edebi bir metin yaratan Borges, "bir koleksiyon" olarak nitelendirdiği bu eserini, kendi külliyatının en kişisel parçası olarak tanımlıyor. *Yaratan*, Borges'in dünyasına yakından bakmak için bulunmaz bir fırsat.

"Borges, İspanyolcanın aşırı barok eğiliminden kaçınarak, hassas ve samimi olabileceğini gösterdi."
MARIO VARGAS LLOSA

"Dünya edebiyatının devi."
JOHN UPDIKE

iletişim